

BANKACILIK
DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ÇEVRESEL VE SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

**Araştırma
Raporu**

Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
Aralık 2018

**Bankacılık
Düzenleme ve Denetleme
Kurumu**

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ÇEVRESEL VE SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Araştırma Raporu

**Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
Aralık 2018**

Bu dokümanda yer alan veriler ve değerlendirmeler temel olarak bankalarca ilgili soru seti kapsamında yapılan beyanlara ve kamuya açık bilgilere dayalı olup Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu için sorumluluk doğurmaz. Dokümanda yer alan veri ve bilgiler yatırım amaçlı kullanılamaz.

**Hazırlayan:
Berk MESUTOĞLU
Kıdemli Bankacılık Başuzmanı**

surdurulebilirlik@bddk.org.tr

Yönetici Özeti

Ulusal ve küresel düzeyde giderek daha da hissedilir hale gelen çevresel ve sosyal sorunlar, firmalar tarafından ekonomik ve finansal sürdürülebilirliğin yanı sıra çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin de dikkate alındığı daha kapsayıcı ve dengeli bir işletme anlayışının yaygınlık kazanmasına yol açmaktadır. Hızlı nüfus artışı ve tüketime dayalı küresel ekonomik düzen doğal kaynaklar, iklim dengesi ve temel insani ihtiyaçlar üzerinde büyük bir baskı yaratmaktadır. Bu olumsuz etkilerin başlıca sorumluları arasında yer alan şirketler kesimi aynı zamanda bu etkiler dolayısıyla orta ve uzun vadede önemli zararlarla karşılaşma riski altında bulunmaktadır. Firmaların karşı karşıya bulunduğu riskler yalnızca fiziksel olmayıp bu sorunların çözümüne yönelik küresel ve ulusal düzeydeki strateji ve politikaların (örneğin yeşil ekonomiye geçişin) yarattığı belirsizlik ve riskleri de içermektedir.

Bu süreçte, finans sektörü hem karşı karşıya olduğu riskler hem de yatırımları yönlendirebilme gücü dolayısıyla sahip olduğu fırsatlar nedeniyle merkezi bir konumdadır. Yakın gelecekte temiz ve verimli enerji teknolojilerinin yaygınlaşarak hızla ucuzlamasının ve karbona dayalı faaliyet gösteren firmaların yaşayacağı olası güçlüklerin kredi ödeme kapasitesini azaltması, finans sektörü varlıklarının değerini etkilemesi, finansal kuruluşların risk-getiri profilini değiştirmesi beklenmektedir. Öte yandan, düşük karbon ekonomisine geçişin önümüzdeki dönemde çok büyük yatırımlar yapılmasını gerektireceği tahmin edilmekte olup bu aynı zamanda finans sektörü açısından birtakım fırsatları da beraberinde getirmektedir.

Bu manzara karşısında, başta Birleşmiş Milletler ve G20 olmak üzere önde gelen uluslararası kuruluşlar ve platformlar sürdürülebilir bir ekonomiye geçişte finans sektörünün etkin şekilde kullanılması amacıyla yönlendirici ve teşvik edici bir çaba içerisinde bulunmaktadır. Bunun son örneklerinden birisi Finansal İstikrar Kurulu (FSB) tarafından küresel düzeyde finansal sektör temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan “İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü” (TCFD) ve bu Görev Gücü tarafından 2017 yılında yayımlanan öneriler olmuştur.

Bu süreçte, Türk bankacılık sektörünün de karşı karşıya olduğu risk ve fırsatları etkili şekilde değerlendirebilmek amacıyla ve sahip olduğu toplumsal sorumluluk bilincinin ve uluslararası entegrasyonun bir gereği olarak çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında kurumsal kapasite oluşturduğu, strateji ve politikalar geliştirdiği, iyi uygulama örnekleri sergilediği gözlenmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Türk bankacılık sektörünün çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanındaki mevcut kurumsal kapasitesini, stratejilerini, uygulamalarını, karşı karşıya bulunduğu sorunları ve beklentilerini mümkün olabildiğince kapsamlı ve tutarlı şekilde ortaya koymak suretiyle sektöre yönelik değerlendirme, politika ve düzenlemelerin etkinliğini artırmak, ulusal ve uluslararası çalışmalar kapsamında ihtiyaç duyulan başlıca verileri temin etmektir.

Çalışma kapsamında, ayrıntılı bir soru seti hazırlanarak Türkiye’de faaliyet göstermekte olan tüm bankalara yanıtlanmak üzere iletilmiştir. Bankalarca elektronik ortamda sunulan bilgi ve veriler, kamuya açık bilgi ve raporlar ışığında, tamlik, doğruluk ve tutarlılık açısından gözden geçirilmiş ve ihtiyaç duyulan ilave, düzeltme ve açıklamalar için her bir bankaya geri dönüşler yapılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan bilgi ve veriler temel olarak bankalarca söz konusu soru seti üzerinden yapılan beyanlar ile kamuoyuna açıklanmış bilgi ve raporlara ve konuya ilişkin yapılan literatür taramasına dayalıdır.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir:

2018 yılı ortası itibarıyla faaliyette bulunan ve araştırma kapsamında yer alan 50 adet bankanın 21 adedinde (sektör aktif payı toplamı %86) banka yönetimi tarafından kabul edilerek kamuoyu ile paylaşılmış bir sürdürülebilirlik politikası bulunmaktadır. Söz konusu bankaların sayısı özellikle 2012-2014 döneminde hızlı bir artış göstermiştir. Büyük ölçekli bankaların tamamı bu kapsamdayken, aktif toplamı itibarıyla orta ölçekli bankaların %59'u ve küçük ölçekli bankaların %35'i bir sürdürülebilirlik politikasına sahip bulunmaktadır.

Çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe yönelik olarak ulusal ve uluslararası düzeyde en az bir organizasyon, platform veya inisiyative üye olan veya kabul görmüş ilke ve kurallara uyum taahhüdü bulunan banka sayısı 16 ve bu bankaların sektördeki toplam payı %81'dir.

Çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında raporlama yapan toplam 14 banka bulunmakta olup bunların sektördeki toplam payı %80'dir. Şirketlerin hem finansal hem de sürdürülebilirlik performansının bütüncül ve entegre bir sunumu olarak tanımlanabilecek olan entegre raporlama uygulaması sektörde henüz sadece 2 banka tarafından hayata geçirilmiştir. Bankalar tarafından tercih edilen bir diğer raporlama platformu da yatırımcıların ve hükümetlerin iklim değişikliği tehdidine karşı önlem almalarını sağlayacak bilgileri toplamak ve paylaşmak amacıyla başlatılan Karbon Saydamlık Projesidir (CDP). Türkiye'de CDP kapsamında raporlama yapan 10 banka bulunmakta olup bunların sektör içindeki toplam aktif payı %51 seviyesindedir.

Bankaların sürdürülebilirlik performansları birtakım tarafsız kuruluş ve platformlarca değerlendirilebilmekte ve bu değerlendirme sonuçları saydamlığı artırarak piyasa disiplinine katkıda bulunmakta, sinyal etkisi oluşturarak yeni iş ve yatırım fırsatları sunabilmektedir. Bu çerçevede, en başta gelen platformlardan olan Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamında 2018 yılsonu itibarıyla 8 adet banka bulunmakta olup bu bankaların sektör içerisindeki toplam payı %60'dır. CDP ve Londra Borsasına ait FTSE4Good Endeksi de Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yer aldığı diğer önemli değerlendirme platformlarıdır.

2018 yılı ortası itibarıyla değişik kapsam ve gelişmişlik düzeylerinde olmak üzere toplam 15 adet bankada çevresel ve sosyal risk yönetimi (ÇSRY) sistemi bulunduğu görülmekte olup bu bankaların sektör aktifleri içerisindeki payı %62 civarındadır. Özellikle 2012 yılından itibaren pekçok bankanın bu tip sistemler oluşturmaya başladığı görülmektedir. Söz konusu 15 adet bankadan toplam sektör payı %56 olan 10 adedi ÇSRY faaliyetlerine yönelik olarak dışarıdan hizmet alımı gerçekleştirdiğini beyan etmiştir.

Sektörde faaliyet göstermekte olan toplam 17 adet banka finansman sağlanmayacak yasaklı sektör ve faaliyet listesine sahip bulunduğunu beyan etmiş olup bunların sektördeki toplam payı %63 civarındadır.

2017 yılsonu itibarıyla; bankaların kredi portföyünde bulunan nakdi kredi bakiyesinin 236 milyar TL'lik bölümünün (nakdi kredi portföyünün %11'i) çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi (ÇSRD) sürecinden geçmiş olduğu beyan edilmiş olup bu kredilerin %51'i düşük, %30'u orta ve %20'si yüksek derecede riskli olarak sınıflandırılmıştır.

Sektördeki toplam payı %20 olan üç adet bankanın, aynı zamanda kredi ve yatırım portföylerinin geneline yönelik analiz ve değerlendirmeler de (etki analizleri, stres testleri, senaryo analizleri vb.) yapmakta oldukları görülmektedir.

ÇSRY'nin bir diğer boyutunu da, bankaların faaliyetleri kapsamında "dış hizmet sunucuları" ve "tedarikçiler" üzerinden neden olabilecekleri negatif dışsallıkların önlenmesi ya da azaltılması

oluşturmaktadır. Bu kapsamda, sektördeki toplam payı %39 olan 7 adet banka dış hizmet sunucusu ve tedarikçi seçimlerinde çevresel ve sosyal risklere dayalı kriter ve standartlar uygulamakta olduklarını beyan etmiştir.

2017 yılsonu itibarıyla, sürdürülebilirlik alanlarına sağlanan toplam nakdi finansman bakiyesi 29 adet banka tarafından 143 milyar TL olarak beyan edilmiş olup bu tutar toplam kredilerin %7'sine tekabül etmektedir. Bu alanlar içerisinde ilk sırada 69 milyar TL ile yenilenebilir enerji, ikinci sırada 28 milyar TL ile kadın girişimciler ve üçüncü sırada 15 milyar TL ile sürdürülebilir tarım gelmektedir.

Sektördeki toplam payı %40 civarında bulunan 8 adet banka sürdürülebilirlik alanlarına sağladıkları finansman ile elde edilmesi beklenen olumlu katkıları hesaplamakta olduklarını beyan etmiştir. Yıllık bazda bildirimde bulunan 6 adet bankaya ait toplam CO₂ emisyon azaltım miktarı 2017 yılı için 16,7 milyon tondur. Bu bankaların verilerinden hareketle ve belli varsayımlar altında sektör genelinde kabaca yılda yaklaşık 68,3 milyon ton civarında bir CO₂ emisyonunun önlenmekte olduğu tahmin edilmekte olup bu tutar Türkiye'nin yıllık emisyon miktarının yaklaşık %13'üne tekabül etmektedir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların yaklaşık yarısının sosyal sorumluluk alanlarına kaynak ayırdığı ve ayrılan kaynağın sektörün toplam gelirlerine oranının onbinde 6-8 civarında seyrettiği görülmektedir. 2017 yılında sosyal sorumluluk projelerine kaynak ayıran banka sayısı 28 ve ayrılan toplam kaynak 195 milyon TL civarında gerçekleşmiştir.

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların sürdürülebilirliğin finansmanı amacıyla yurtdışındaki 16 ayrı kuruluştan kullandığı kredilerin toplam bakiye yükümlülüğünün 2017 yılsonu itibarıyla toplam 11 milyar ABD doları (yaklaşık 42 milyar TL) civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu tutar toplam yükümlülüklerin %1,3'üne ve toplam bankalara borçların %9'una tekabül etmektedir. Bakiye yükümlülük tutarı itibarıyla kreditor kuruluşlar arasında en başta Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) bulunmaktadır.

Sürdürülebilirliğin finansmanına yönelik olarak fon temin etmek amacıyla menkul kıymet ihracı nispeten yeni gelişmekte olan bir alandır. 2017 yılsonu itibarıyla sektör bilançosunda, 5 adet banka tarafından 14 tertip halinde gerçekleştirilmiş olan ihraçlardan kaynaklanan 2 milyar ABD doları tutarında bakiye yükümlülük bulunmaktadır. Bu ihraçların çok büyük bölümü EBRD, EIB, IFC gibi nitelikli yatırımcılara yönelik özel ihraçlar niteliğinde olup yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, kadın girişimciler, tarım, küçük ve orta ölçekli işletmeler gibi alanların finansmanı amacıyla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ihraçlar arasında uluslararası standartlar itibarıyla yeşil menkul kıymet olarak mütalaa edilen ilk ihraç 2016 yılında gerçekleştirilmiştir. Son dönemde dikkat çeken uygulamalardan birisi de çevreye duyarlı ve enerji verimliliği yüksek konutlara finansman sağlamaya yönelik olarak ihraç edilen ipotek teminatlı menkul kıymetlerdir.

Bankacılık sektörünün doğrudan neden olduğu çevresel ayak izi incelendiğinde, temel kaynaklara yönelik tüketim toplamalarının ülkedeki toplam tüketim miktarları içerisindeki payının binde 1 ile binde 4 arasında değiştiği görülmektedir. 2017 yılına ilişkin olarak 13 banka tarafından raporlanan sera gazı emisyon toplamı 467 bin ton CO₂ civarındadır. Raporlama yapan bankaların emisyon miktarları dikkate alındığında ve belli varsayımlar altında, 2017 yılında sektör genelinde emisyon toplamının kabaca yaklaşık 671 bin ton CO₂ civarında olduğu tahmin edilmekte olup bu miktar Türkiye'deki toplam sera gazı emisyonunun yaklaşık %0,13'üne tekabül etmektedir. Diğer taraftan, çevre, sera gazı ve enerji yönetim sistemlerine

ilişkin ISO belgesine sahip banka sayısının yalnızca 7 (sektör payı %41) ve genel müdürlük binası LEED sertifikasına sahip banka sayısının ise yalnızca 8 (sektör payı %12) olduğu görülmektedir.

Türk bankacılık sektöründeki insan kaynağının cinsiyet dağılımı açısından makul sayılabilecek bir görünüm arz ettiği, 2017 yılsonu itibarıyla Türk bankacılık sektöründe kadın çalışanların toplam çalışanlar içerisindeki payının %49 seviyesinde olduğu görülmektedir. Kadın çalışan oranının en fazla olduğu banka grupları ise sahiplik itibarıyla yabancı bankalar (%55) ve kuruluş türü itibarıyla mevduat bankalarıdır (%51). Diğer taraftan, sektörde kadın yöneticilerin oranının %32 olmakla beraber ülkedeki genel oranın hayli üzerinde bulunduğu görülmektedir. Kadın yönetici oranının en fazla olduğu banka grupları sahiplik itibarıyla yabancı bankalar (%41) ve kuruluş türü itibarıyla mevduat bankalarıdır (%36).

Türk bankacılık sektöründe finansal erişimin en önemli kanallarından olan otomatik vezne makinelerinin (ATM) dağılımına bakıldığında; nüfusu 10 binin altındaki yerleşim yerlerinde bulunan ATM'lerin oranının sektör geneli için %1 iken, kamu bankaları için %2 olduğu görülmektedir. Kalkınmada öncelikli yörelerde yer alan ATM'lerin oranı ise sektör geneli için %18 ve kamu bankaları için %26'dır. Sektördeki ATM'ler arasında engelli kişilerin kullanımına uygun olanların oranı sektör genelinde %31 iken, bu konuda %42 ile özel sermayeli bankalar başı çekmektedir.

Bankalarca sürdürülebilir finansın gelişimi önünde engel teşkil ettiği ifade edilen hususların başında bu alana yönelik tanımlar, standartlar ve yükümlülükler içeren bir düzenlemenin bulunmayışı yer almaktadır. Bununla bağlantılı olarak, bankalarca yapılan raporlamaların finansal sürdürülebilirlikle sınırlı kalması, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik boyutunun raporlamalarda yer almaması hususu da vurgulanmaktadır.

Karşılaşılan sorunların çözümü için bankalarca gündeme getirilen önerilerin başında ise yenilenebilir enerji, enerji ve kaynak verimliliği ve çevre gibi konulara yönelik finansman için başta vergi olmak üzere teşvik ve kolaylıklar sağlanması bulunmaktadır. İkinci olarak ise, konuya yönelik ulusal düzenlemeler yapılması, çevresel ve sosyal risk yönetiminin zorunlu hale getirilmesi, kamu tarafından denetim ve izleme çalışmaları yürütülmesi yönünde beklentiler ifade edilmektedir.

Söz konusu bulgular ışığında:

Türk bankacılık sektörünün çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında farkındalık, kapasite ve uygulamalar açısından homojen bir görünüm sergilemediği ve üç farklı grupta değerlendirilebileceği görülmektedir. Birinci grupta yer alan, çoğunlukla büyük ölçekli ve uluslararası piyasalar ile yakın ilişki içerisinde olan 8 adet banka çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında kurumsal kapasite geliştirmiş olup aktif faaliyet göstermektedir. Bu bankaların toplam sektör payı %60 civarındadır. Toplam sektör payı %14 civarında bulunan ikinci gruptaki bankalar ise, çoğunlukla orta ve küçük ölçekli bankalardan oluşmaktadır. Bu bankalar çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında belli ölçüde bilgi ve farkındalığa sahip olmakla birlikte, kısmi bir varlık göstermekte, uygulamalarını genel olarak uluslararası kuruluşlardan fon temini süreci ile sınırlı tutmaktadır. Toplam sektör payı %26 civarında olan üçüncü grup bankaların ise bu alanda henüz kapasite geliştirmediği ve dikkate değer bir etkinlik göstermediği gözlenmektedir. Bununla birlikte, bizzat bu çalışma kapsamında bankalarca yanıtlanan soru setinin; veri üretimi, raporlama, ÇSRY ve yeşil finansman konularında özellikle üçüncü grupta yer alan bankaların bilgi ve farkındalık düzeyinde artış sağladığı ve bu durumun bazı bankalarca açıkça ifade edildiği görülmüştür.

Veri ve raporlama konusunun sürdürülebilirlik alanındaki temel sorunlardan birisi olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilebilecek finansman kalemleri konusunda genel kabul görmüş ya da net biçimde belirlenmiş tanımların olmaması, raporlamaların sürdürülebilirliğe ilişkin alt kırılımlar içermemesi, özellikle bankalarca şube ve bölge müdürlüğü düzeyinde kullanılan kredilerin tasnifindeki yetersizlikler sürdürülebilirliğe ilişkin kapsamlı, doğru ve tutarlı bir veri üretilmesini engellemektedir.

Reel kesimde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin henüz çok yaygın şekilde anlaşılıp içselleştirilememiş olması da finans sektörünün bir bütün olarak bu alanda kapasite geliştirmesini güçleştiren nedenler arasında yer almaktadır. Birçok şirketin sürdürülebilirliğe yönelik politika ve tedbirleri gereksiz bir müdahale ve finansal yük olarak görmesi bu konuda finans sektörüne yönelik belirgin bir talebin oluşmasını önlemektedir.

Sürdürülebilirlik konusunda gelişim potansiyeli bulunan alanlardan birisinin de Türk bankacılık sektörünün kendi kaynak tüketimine bağlı çevresel ayakızının yönetimi olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, özellikle çevre, sera gazı ve enerji yönetim sistemlerine ve yeşil binalara ilişkin sertifikasyonların artırılabilmesi değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, beklendiği üzere, Türk bankacılık sektörü reel kesime sağladığı finansman ile, kendi kaynak tüketiminin neden olduğu çevresel ayakızının (negatif dışsallığın) çok daha ötesinde bir pozitif dışsallığın yaratılmasına imkan sağlamaktadır. Bununla birlikte, karbon-yoğun sektör ve faaliyetlere dair net tanım ve sınıflandırmaların bulunmaması da bankacılık sektörüncü bu alanlara sağlanan finansmana ilişkin tutarlı ve sağlıklı veri üretimini önlemekte ve değerlendirme yapılmasını güçleştirmektedir.

Başta 2015 tarihli Paris İklim Değişikliği Anlaşması ve ülkemizin küresel emisyon azaltımına yönelik yaptığı niyet beyanı olmak üzere uluslararası ve ulusal düzeyde yürütülen strateji ve politikalar çerçevesinde önümüzdeki yıllarda teknolojik değişimlerin hızlanması, yönlendirici ve teşvik edici kamu politikalarının belirginlik kazanması beklenmektedir. Varlık fiyatlarında ve finansal kuruluşların risk-getiri profillerinde değişimlere yol açacak bu gelişmelere karşı bankaların strateji geliştirmeleri ve kapasite oluşturmaları yönünde belirgin bir ihtiyaç bulunduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle veri üretimi ve raporlama kapasitesinin geliştirilmesi ile ÇSRY sistemlerinin oluşturulması kritik ilk adımlar olarak görülmektedir. TCFD ve Ekvator Prensipleri Platformu tarafından ortaya konulan ilkeler ve tavsiyeler ile teknik dokümanların bankalar için bu konularda önemli referans kaynakları olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak; çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında son dönemde gözlenen bilgi ve farkındalık artışının ve özellikle bir grup banka tarafından hayata geçirilen kaydadeğer uygulamaların Türk bankacılık sektörü açısından ileriye yönelik çok elverişli bir gelişme zemini oluşturduğu değerlendirilmektedir. Gerek kamu sektöründe gerekse özel sektörde konunun tüm tarafları arasında yakın bir anlayış ve işbirliğinin sağlanması, başta tanım ve sınıflandırmalar, veri üretimi ve raporlama konuları olmak üzere sürdürülebilirlik uygulamalarının önünü açabilecek kritik hususların açıklıkla ele alınması bu süreçte büyük önem taşımaktadır.

İçindekiler

TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Arka Plan	1
1.1.1. Bireysel Faydadan Çevresel ve Toplumsal Faydaya: Sürdürülebilirlik	1
1.1.2. Finans Sektörünün Rolü	2
1.1.3. Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi	4
1.1.4. Sürdürülebilirliğin Finansmanı	5
1.1.5. Sürdürülebilir Finansın Desteklenmesine Yönelik Yaklaşımlar	6
1.2. Çalışmanın Amacı	9
1.3. Yöntem	9
2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK POLİTİKASI VE KURUMSAL KAPASİTE	10
2.1. Sürdürülebilirlik Politikası	10
2.2. Kurumsal Yapılanma	12
2.3. Yurtdışı ve Yurtiçi İnisiyatif, Taahhüt ve Platformlar	12
2.4. Raporlama Uygulamaları	14
2.5. Değerlendirme ve Derecelendirme Uygulamaları	15
2.6. Sürdürülebilirliğe Yönelik Eğitim Faaliyetleri	17
3. ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK YÖNETİMİ	18
3.1. Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Sistemleri	18
3.2. Finansman Sağlanmayan Sektör ve Faaliyetler	19
3.3. Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Finansman Kategorileri	21
3.4. Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesi Sonuçları	22
3.5. Riskli Finansman Taleplerine Yönelik Prosedür	23
3.6. Portföy Düzeyinde Analizler	24
3.7. Dış Hizmet Sunucuları ve Tedarikçiler	25
4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN FİNANSMANI	26
4.1. Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Alanlarına Kullandırılan Finansman	26
4.2. Kullandırılan Finansman ile Elde Edilmesi Beklenen Katkı	28
4.3. Sosyal Sorumluluk Alanlarına Aktarılan Kaynaklar	29
4.4. Sürdürülebilirliğin Finansmanı Amacıyla Temin Edilen Fonlar	30
5. ÇEVRESEL AYAKİZİ	33
5.1. Temel Kaynak Tüketimleri	33
5.2. Sera Gazı Emisyonları	34
5.3. Çevresel Ayakizinin Küçültülmesine Yönelik Standartlara Uyum	35
6. SOSYAL PERFORMANS	36
6.1. Kadın Çalışanların ve Yöneticilerin Payı	36

6.2.	Finansal Hizmetlere Erişim: Otomatik Vezne Makineleri (ATM)	37
6.3.	İnsan Hakları İhlallerine Dair şikâyetler	38
7.	SORUNLAR VE ÖNERİLER	39
7.1.	Engeller ve Sorunlar	39
7.2.	Öneriler ve Beklentiler	40
8.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	42
	KAYNAKÇA	45

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Politikası Bulunan Bankalar.....	10
Tablo 2: Sürdürülebilirlik Politikası Dokümanlarının Başlıca Özellikleri	11
Tablo 3: Yurtdışı ve Yurtiçi İnisiyatif, Taahhüt ve Platformlar	13
Tablo 4: Sürdürülebilirlik Alanında Raporlama Yapan Bankalar.....	14
Tablo 5: Sürdürülebilirlik Performansı Değerlendirmeye Tabi Tutulan Bankalar.....	16
Tablo 6: Karbon Saydamlık Projesi (CDP) Kapsamında Bankalarca Alınan Skorlar	16
Tablo 7: Sürdürülebilirlik Konularına Yönelik Olarak Personeline Eğitim Sağlayan Bankalar	17
Tablo 8: Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Sistemi Bulunan Bankalar	19
Tablo 9: Finansman Sağlanmayacak Yasaklı Sektör ve Faaliyet Listesi Bulunan Bankalar	19
Tablo 10: Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Finansman Kategorileri.....	22
Tablo 11: 2017 Yılında Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Tutulan Finansman Talepleri.....	22
Tablo 12: 2017 Yılında İtibarıyla Bankaların Portföyünde Yer Alan ÇSRD Sürecinden Geçmiş Krediler	23
Tablo 13: Yüksek ya da Orta Derecede Riskli Finansman Talepleri için Karar Mercii	23
Tablo 14: CO ₂ Yoğun Sektör ve Faaliyetlere Sağlandığı Beyan Edilen Finansman	24
Tablo 15: Dış Hizmet Sunucusu ve Tedarikçi Seçiminde Çevresel ve Sosyal Riskleri Gözetken Bankalar	25
Tablo 16: 2017 Yılında Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanan Yeni Finansman.....	26
Tablo 17: 2017 Yılında İtibarıyla Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanmış Finansman Bakiyesi	27
Tablo 18: Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanan Finansman ile Elde Edilmesi Beklenen Yıllık Emisyon Azalımları	28
Tablo 19: Sosyal Sorumluluk Alanlarına Aktarılan Kaynaklar	29
Tablo 20: Sürdürülebilirliğe Yönelik Olarak Yurtdışı Kuruluşlardan Kullanılan Krediler	30
Tablo 21: Yurtdışından Kullanılan Kredilerden Kaynaklanan Bakiye Yükümlülükler	31
Tablo 22: Sürdürülebilirliğin Finansmanına Yönelik Olarak İhraç Edilen Menkul Kıymetler	32
Tablo 23: Bankaların Kaynak Tüketimleri.....	33
Tablo 24: Bankaların Sera Gazı Emisyon Raporlamaları.....	34
Tablo 25: Çevresel Ayakizinin Küçültülmesine Yönelik Standartlara Uyumu Gösteren Belgeler	35
Tablo 26: Türk Bankacılık Sektöründe Kadın Çalışanların Oranı.....	36
Tablo 27: Türk Bankacılık Sektöründe Kadın Yöneticilerin Oranı	37
Tablo 28: Türk Bankacılık Sektöründe ATM'ler	38
Tablo 29: İnsan Hakları İhlallerine İlişkin Şikâyetler	38

KISALTMALAR

Kısaltma	Açılım
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BIST	Borsa İstanbul
BM	Birleşmiş Milletler
°C	Santigrad
CAMELS	Sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim yeterliliği, kazanç durumu, likidite, sermaye risklerine duyarlılık
CDP	Karbon Şeffaflık Projesi
CITES	Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme
CO ₂	Karbondioksit
CPLC	Karbon Fiyatlandırma Liderlik Koalisyonu
ÇEDBİK	Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği
ÇSRD	Çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi
ÇSRY	Çevresel ve sosyal risk yönetimi
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EP	Ekvator Prensipleri
ERTA	Entegre Raporlama Türkiye Ağı
FSB	Finansal İstikrar Kurulu
G20	20'ler Grubu
GHG	Sera gazı
GM	Genel müdürlük
GRI	Küresel Raporlama İnisiyatifi
ICMA	Uluslararası Sermaye Piyasaları Birliği
IDFC	Uluslararası Kalkınma Finans Kulübü
IIRC	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi
ISO	Uluslararası Standartlar Örgütü
KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
KK	Kredi komitesi
LEED	Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik
PF	Proje finansmanı
REC	Merkezi ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi
SBN	Sürdürülebilir Bankacılık Ağı
SKD	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
STK	Sivil toplum kuruluşu
TCFD	İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü
TKYD	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği

UNEP FI	Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi
UNGC	Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği
UNPRI	Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri
WEP	Kadının Güçlenmesi Prensipleri
WWF	Doğal Hayatı Koruma Vakfı
YK	Yönetim kurulu

1. GİRİŞ

1.1. Arka Plan

1.1.1. Bireysel Faydadan Çevresel ve Toplumsal Faydaya: Sürdürülebilirlik

Bireylerin ve firmaların yalnızca kendi “fayda” ve “kâr”larını gözettiği varsayımına dayalı klasik ekonomi yaklaşımı yerini zamanla bireylerin ve firmaların kendi faydaları dışındaki sonuçları da dikkate almasını öngören yaklaşımlara bırakmıştır. Bu yeni yaklaşımlar çerçevesinde, ekonomik faaliyetlerin çevre ve toplum üzerinde yarattığı olumsuz dışsallıkların maliyetlere ve fiyatlama mekanizmasına dâhil edilmemesi bir “piyasa başarısızlığı” olarak görülmeye başlanmış, bu sorunu çözmeye yönelik araç ve yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Özellikle 20. yüzyıldan itibaren, hızlı nüfus artışının da etkisiyle, tüketime ve gelir adaletsizliğine dayalı küresel ekonomik düzenin iklim dengesi, doğal kaynaklar ve temel insani ihtiyaçlar üzerinde yarattığı birikimli dışsallık etkisi daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Bu dışsallıkların başında şüphesiz dünyanın bugüne kadar tanık olduğu en büyük “piyasa başarısızlığı” olarak nitelendirilen sera gazı emisyonuna bağlı küresel ısınma gelmektedir¹. Göz alıcı teknolojik ilerlemelere ve insani gelişme göstergelerindeki iyileşmelere rağmen, küresel ısınma ve bunun yarattığı iklimsel dengesizlikler, hava-toprak-su kirliliği, verimli tarım arazilerinin azalması, hammadde fiyat artışları, sıklığı ve derinliği artan ekonomik krizler, yeterli eğitim ve sağlık hizmetinden ve beslenme imkânlarından yoksun geniş kitleler, altyapısı yetersiz dev metropoller genel olarak insanoğlunun yaşam kalitesini düşürmekte, toplumsal ve siyasal istikrar açısından da kırılganlıklar yaratmaktadır.

Çözümü küresel ve ulusal düzeyde “kolektif eylem” gerektiren bu sorunlar başta Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde olmak üzere uluslararası pek çok girişim ve çabanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. 2012 yılında toplanan BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansında kabul edilerek 2016 yılı başından itibaren 15 yıl süreyle yürürlüğe konulan “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” bu alandaki en kapsayıcı ve üst düzey inisiyatiftir. “Erişilebilir ve temiz enerji”den “iklim eylemi”ne, “sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları”ndan “nitelikli eğitim”e kadar uzanan geniş bir yelpazede 17 maddeden oluşan hedeflerden biri de “sorumlu tüketim ve üretim”dir. Ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı başarmak için, malları ve kaynakları üretme ve tüketme biçimlerinin değiştirilmesini ve bu suretle çevresel ayak izinin küçültülmesini öngören bu hedef hanehalklarını olduğu kadar şirketler kesimini de yakından ilgilendirmektedir².

Yukarıda değinilen olumsuz dışsallıkların başta gelen sorumluları arasında yer alan şirketler kesimi yalnızca bu sorumluluklarından dolayı değil aynı zamanda çevresel ve sosyal risklere maruz bulunmaları dolayısıyla da sürdürülebilir bir kalkınmanın başta gelen aktörleri arasında yer almaktadır. Çevresel ve sosyal risklerin ihmal edilmesi, bir yandan kısa ve orta vadede firmaların finansal yapısını olumsuz etkileyebilecek kayıplara yol açabilirken, diğer yandan da uzun vadede ve daha geniş ölçekte, sektörel, bölgesel, ulusal, hatta küresel düzeyde ortaya çıkacak sorunlar nedeniyle firma sürdürülebilirliğini tehlikeye atma potansiyeli taşımaktadır.

¹ Nicholas Stern, “The Economics of Climate Change”, American Economic Review, cilt 98, sayı 2, 2008, sayfa 1
<https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.98.2.1>

² UNDP Türkiye: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

Çevresel ve sosyal sorunların firmalar üzerindeki etkisi yalnızca fiziksel etkilerle sınırlı değildir. Bu sorunların çözülmesi ya da hafifletilmesi yönündeki politikalar ve uygulamalar da (örneğin Yeşil Ekonomiye geçiş) firmalar için riskler ve belirsizlikler yaratmaktadır. Örneğin 2015 yılı Aralık ayında yaklaşık 200 ülke tarafından kabul edilen ve küresel ısınmanın sanayi öncesi döneme göre 2 °C'ın altında tutulmasını hedefleyen Paris İklim Değişikliği anlaşması sera gazı emisyonunun azaltılmasını ve düşük karbon ekonomisine geçişin hızlandırılmasını öngörmektedir³. Bu çerçevede, Türkiye de sera gazı emisyonunu 2030 yılına kadar %21 oranında düşürme niyetini resmi olarak beyan etmiş bulunmaktadır. Bunlar dışında, Türkiye özelinde 2013-2023 dönemini kapsayan Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı, 2012-2023 dönemini kapsayan Enerji Verimliliği Strateji Belgesi ve konuya ilişkin gelişmekte olan mevzuat önümüzdeki dönemde yeşil ekonomiye geçiş sürecinde tüm tarafların kendi stratejilerini ve risk değerlendirmelerini yapmalarını gerekli kılmaktadır.

1.1.2. Finans Sektörünün Rolü

Finans sektörü hem karşı karşıya olduğu çevresel ve sosyal riskler hem de yatırımları yönlendirebilme gücü dolayısıyla sürdürülebilirlik konusunda merkezi bir konumda bulunmaktadır. Çevresel ve sosyal riskler fiziksel ve fiziksel olmayan şekilde ortaya çıkabilmekte, fiziksel riskler akut ya da kronik olabilirken fiziksel olmayan riskler ise kendi içerisinde politik, hukuki, teknolojik riskler ile piyasa ve itibar riskleri gibi geniş bir çeşitlilik göstermektedir.

Sel, kasırga, kuraklık, toz fırtınası, terörist ya da anarşik olaylar gibi akut fiziksel riskler ile sıcaklıkların ve deniz seviyesinin yükselmesi, sağlık giderlerinin artması ya da kaynak kıtlığı gibi kronik fiziksel riskler finansal kuruluşları doğrudan etkileyebileceği gibi örneğin kredi müşterilerinin geri ödeme kapasitesini olumsuz etkileyerek dolaylı yoldan de etkide bulunabilmektedir. Finans sektörü için daha kritik olan fiziksel olmayan riskler ise çok daha çeşitli olup "Yeşil Ekonomi"ye geçiş sürecinin neden olduğu riskleri de kapsamaktadır. Karbon fiyatlaması uygulamaları, finansal kuruluşa ya da kredi borçlusu firmaya yönelik tazminat davaları, lisans iptalleri, çevre mevzuatına aykırılık dolayısıyla oluşan gecikmeler nedeniyle karşılaşılabilecek zararlar politik ve hukuki nitelikteki risklere örnektir. Diğer taraftan, enerji maliyetlerindeki hızlı artış, enerji arzındaki kesintiler ve fosil rezervlerin hızla değer kaybetmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek zararlar piyasa riskleri olarak nitelendirilebilecek risklerdir. Ayrıca, yatırımların ve sermaye stokunun demode olması ya da karbon yoğun kaynaklara / teknolojiye maruziyet nedeniyle firma değerliliklerinde azalma yaşanması tipik bir teknolojik risk iken Yeşil Ekonomiye çelişen uygulamalar nedeniyle ortaya çıkabilecek kamuoyu tepkileri ya da marka değerinde azalma itibar riskinin örnekleridir.

Tüm bu riskler finansal kuruluşlar açısından varlık fiyatlarını, teminat değerlerini, gelecekteki nakit akışlarını ve risk-getiri profilini değiştirme potansiyeli taşımakta, firma sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Nitekim söz konusu risklerin uzun vadede neden olabileceği zararlara dair yapılan bazı tahminler örneğin yalnızca banka dışı finansal kuruluşların elinde bulunan varlıklar

³ Republic of Turkey Intended Nationally Determined Contribution

https://www4.unfccc.int/sites/submissions/INDC/Published%20Documents/Turkey/1/The_INDC_of_TURKEY_v.15.19.30.pdf

açısından iklim değişikliğine bağlı riske maruz değerin küresel düzeyde yüzyılın sonuna kadar 4,2 trilyon ile 43 trilyon ABD doları arasında olduğunu ortaya koymaktadır⁴.

Diğer yandan, özellikle “Yeşil Ekonomi”ye geçiş süreci ekonomik altyapıda ve üretim teknolojilerinde köklü bir dönüşüm anlamına gelmekte ve uzun vadede önemli tutarda yatırım yapılmasını gerektirmektedir. Örneğin düşük karbon ekonomisine geçişin önümüzdeki dönemde her yıl yaklaşık 1 trilyon ABD doları düzeyinde yatırım yapılmasını gerektireceği yönünde tahminler bulunmaktadır⁵. Gerek bu yatırımların finansmanı gerekse bu süreçte geliştirilebilecek finansal araç ve ürün çeşitliliği finans sektörü açısından pek çok fırsatları da beraberinde getirmektedir.

Yukarıda değinilen riskler ve fırsatlar karşısında, ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok kuruluş ve inisiyatif finans sektöründe çevresel ve sosyal risklerin etkin şekilde yönetilebilmesi ve yeşil finansın geliştirilebilmesi için çaba sarfetmekte, uygulamaların etkinliğini artırmak amacıyla ilke ve standartlar geliştirmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI), Ekvator Prensipleri, Uluslararası Finans Kurumu (IFC) tarafından uygulanan Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Standartları, yine IFC nezdinde oluşturulan Sürdürülebilir Bankacılık Ağı (SBN) ve Uluslararası Sermaye Piyasaları Birliği (ICMA) inisiyatifiyle oluşturulan Yeşil / Sosyal / Sürdürülebilir Bono Prensipleri bu kapsamda uluslararası düzeyde akla gelen ilk örneklerdir.

Değinilen inisiyatiflere ilave olarak yakın dönemde, G20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanlarının girişimiyle Finansal İstikrar Kurulu (FSB) tarafından iklimle ilgili konuların finansal sektör tarafından ne şekilde dikkate alınabileceği konusu ele alınmıştır. Bu çerçevede, yatırım, kredilendirme ve sigortacılık alanlarında iklimle ilgili risk ve fırsatların daha iyi anlaşılacak analiz edilebilmesi ve bilgiye dayalı karar sürecinin desteklenmesi amacıyla daha çok ve daha kaliteli bilgiye ihtiyaç bulunduğu ortaya konulmuş ve küresel düzeyde finansal sektör temsilcilerinin katılımıyla “İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü” (TCFD) oluşturulmuştur. Görev Gücü tarafından hazırlanan tavsiye niteliğindeki doküman ve ekleri 2017 yılı Haziran ayında yayımlanmıştır⁶. Dokümanda iklimle ilgili risk ve fırsatların uygun şekilde değerlendirilebilmesi ve fiyatlanabilmesi için ihtiyaç duyulan bilgilerin açık, karşılaştırılabilir ve tutarlı şekilde raporlanması öngörülmekte ve finansal kuruluşlarca yapılacak raporlamaların temel unsurları “yönetişim”, “strateji”, “risk yönetimi” ve “ölçüler ve hedefler” olarak ortaya konulmaktadır. Dokümanda yer alan hususların “gönüllülük esasına” dayalı olmakla birlikte küresel olarak çok sayıda finansal kuruluş tarafından bir iyi uygulama rehberi olarak benimsenmesi, tavsiyelere uyumun bir uluslararası itibar göstergesi olarak kabul edilmesi ve kamu otoritelerince de dikkate alınması beklenmektedir.

Diğer taraftan, ülkemizde de Türkiye Bankalar Birliği nezdinde oluşturulan Sürdürülebilir Büyümede Finansal Sektörün Rolü Çalışma Grubu, bu çalışma Grubu tarafından 2014 yılında hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılan “Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu” ve Global Compact Türkiye’nin inisiyatifi ile 2017 yılında imzaya açılan “Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi” finans sektörünün sürdürülebilirlik potansiyelinin etkili şekilde harekete geçirilmesini hedeflemektedir. Bu süreçte Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu da sürdürülebilirlik alanında özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki düzenleyici otoriteler ve kuruluş

⁴ The Economist Intelligence Unit: “The Cost of Inaction: Recognising the value at risk from climate change”, 2015, 63 sayfa https://eiuperspectives.economist.com/sites/default/files/The%20cost%20of%20inaction_0.pdf

⁵ FSB İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü: Nihai Tavsiye Raporu, Haziran 2017

⁶ <https://www.fsb-tcfd.org/publications/>

birlikleri arasında bilgi ve tecrübe paylaşımını artırmayı amaçlayan Sürdürülebilir Bankacılık Ağına 2015 yılında üye olmuştur.

Yukarıda anahatlarıyla özetlenen çerçevede, finans sektörünün sürdürülebilirlik alanındaki kritik rolü; çevresel ve sosyal risklerin yönetilmesi (negatif dışsallıkların azaltılması) ile Yeşil Ekonomiye geçişi de içerecek şekilde, geniş anlamda sürdürülebilirliğin finansmanı (pozitif dışsallıkların artırılması) olmak üzere birbiriyle bağlantılı iki alanda yoğunlaşmaktadır.

1.1.3. Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi

Çevresel ve sosyal riskler proje finansmanından mikrofinansa kadar her ölçekte söz konusu olabilmekte, dolayısıyla her türlü finansman için bu risklerin yönetilmesi ihtiyacı duyulabilmektedir. Çevresel ve sosyal risk yönetimi (ÇSRY); çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, analizi, sınıflandırılması, azaltılması ve izlenmesi şeklinde başlıca beş bileşenden oluşmaktadır⁷:

- Risklerin belirlenmesi süreci kapsamında; dışsal ve içsel olarak belirlenmiş ilke ve standartlar ile konuyla ilgili yasal yükümlülöklere uyumun incelenmesi, bir soru seti aracılığıyla müşteriden temel bilgilerin temin edilmesi, sürdürülebilirlik endekslerinin, derecelendirme notlarının ve konuya ilişkin inisiyatiflere bağılılığın değerlendirilmesi gibi yöntemlerle müşteriye ya da projeye ilişkin potansiyel riskler belirlenmektedir.
- Risk analizi aşaması; bu potansiyel risklerin ne ölçüde gerçek olduğunun ve finansal kuruluşu ne şekilde etkileyebileceğinin analiz edildiğı aşamadır. Bu kapsamda; hem dışsal olarak belirlenmiş hem de banka tarafından benimsenmiş politikalar, standartlar ve finansmanı yasaklı alanlar listesi (örneğin Ekvator Prensipleri ya da ulusal düzenlemeler) dikkate alınarak inceleme yapılmakta, ilgili otoriteler ve STK'lar, sürdürülebilirlik raporları ve firma/proje ziyaretleri yoluyla ilave bilgiler temin edilmektedir.
- Sınıflandırma aşamasında; yaygın kabul görmüş (örneğin Ekvator Prensipleri) ya da banka tarafından belirlenmiş kategoriler dikkate alınarak söz konusu müşteri ya da projenin hangi risk sınıfına girdiğı belirlenmektedir.
- Risk azaltımı; riskli olduğu değerlendirilen müşterilere / projelere yönelik risk azaltım tedbirlerinin ne olduğunun belirlendiğı aşamadır. Bu kapsamda, çevresel etki değerlendirmesi yapılması, çevre denetiminin gerçekleştirilmesi, çevresel eylem planının hazırlanması, kamuoyu katkısının alınması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi gibi unsurlar yer almaktadır.
- Risklerin izlenmesi kapsamında ise; risk azaltım tedbirlerinin etkili şekilde uygulanıp uygulanmadığının takibi amacıyla müşteri performansının ve üzerinde mutabık kalınan eylem planına uyumun izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması sağlanmaktadır.

ÇSRY'nin bir boyutunu da makro düzeyde kredi ve yatırım portföyünün bütününe yönelik risklerin analiz edilerek yönetilmesi oluşturmaktadır. Kredi ve yatırım portföyünün geneline yönelik analizler etki analizi, stres testi ve senaryo analizi gibi araç ve yöntemlerden yararlanılarak yürütölmektedir. Yüksek çevresel ve sosyal risk içeren sektörlerin / faaliyetlerin

⁷ United Nations Environment Programme Finance Initiative: Guide to Banking & Sustainability, Ekim 2011
<https://europa.eu/capacity4dev/file/11476/download?token=A56RslOv>

payının hesaplanması, kredi ve yatırım portföyünün CO₂ emisyon karşılığının hesaplanması, iklim değişikliğinin ve “Yeşil Ekonomi”ye geçişin banka üzerindeki olası etkilerinin tahmin edilmesi ve eski teknoloji kullanan kredi müşterilerinin payının hesaplanması bu analizlerin odaklandığı başlıca konular arasındadır.

ÇSRY faaliyetleri risk yönetimi birimlerinin ve ekonomi-finance alanlarında uzman personelin yanı sıra ilgili operasyonel birimlerin (örneğin kredi birimleri) ve farklı alanlarda (örneğin mühendislik, hukuk vb.) uzman personelin de sürece dâhil olmasını gerektirmektedir. Faaliyetlerin doğrudan finansal kuruluş bünyesinde yürütülmesi mümkün olmakla birlikte dışarıdan hizmet alımı yoluyla yürütülmesi ya da desteklenmesi de sık rastlanan bir durumdur.

Etkili bir ÇSRY sayesinde; finansal kuruluşun portföy kalitesini artırarak karşılaşılabileceği zararları sınırlaması, uluslararası sermayeye daha kolay erişim sağlaması, yaratıcı ürünleri takip ederek yeni piyasa ve müşteriler üzerinden kâr fırsatları yakalaması, marka değerini ve itibarını artırması ve yerel halkla ilişkilerini geliştirmesi beklenmektedir. Nitekim örneğin IFC tarafından uygulanan Çevresel ve Sosyal Performans Standartlarının uygulanma düzeyi ile firmaların ekonomik ve finansal performansları arasında pozitif bir korelasyon bulunduğu ve dünya çapında 80’den fazla finansal kuruluşun proje finansmanı ve kurumsal finansman alanlarında bu standartları gönüllü olarak uyguladığı raporlanmaktadır⁸.

1.1.4. Sürdürülebilirliğin Finansmanı

Sürdürülebilirliğin finansmanı kısaca çevresel ve sosyal faydalar sağlayan faaliyetlerin ve yatırımların finansmanı olarak tanımlanabilmekte ve “yeşil finans”ı da içeren daha geniş bir anlam taşımaktadır. Bu fayda alanlarının başlıcaları; hava, su ve toprak kirliliğinin önlenmesi, sera gazı emisyonunun azaltılması, doğal kaynakların etkin kullanılması, kadın girişimciliğinin, eğitim ve sağlık altyapısının geliştirilmesi olarak sıralanabilir. Bu alanlara yönelik finansman; uluslararası kuruluşlardan, kamu kaynaklarından ve çevresel-sosyal sorunlara duyarlı kesimlerden uygun koşullarda temin edilen fonlar ve kamu tarafından sağlanan bazı ayrıcalıklar sayesinde avantajlı faiz oranları ve vadelerle kullandırılabilir.

Son yıllarda sürdürülebilirliğin finansmanına yönelik ürün ve hizmetlerin klasik kredilendirme sürecinin ötesine geçerek çeşitlendiği görülmektedir. Bu kapsamda, çevreye duyarlı yatırım fonları, yeşil kredi kartları, yeşil tasarruf hesapları, yeşil ipotek kredileri, yeşil varlık ve servet yönetimi hizmetleri, yeşil leasing ve çevresel danışmanlık hizmetleri gibi ürün ve hizmetlerden bahsedilebilir.

Sürdürülebilirliğin finansmanında son yıllarda gelişme gösteren uygulamalardan birisi de yeşil / sosyal / sürdürülebilir bono olarak adlandırılan özel amaçlı borçlanma araçlarıdır. Sürdürülebilirliğe yönelik projelerin genellikle yüksek tutarlı finansman gerektiren ve geri dönüşü uzun vadeye yayılan yatırımlar olması tahvil ve bono ihracını uygun bir finansman yöntemi haline getirmektedir. Çevresel ve sosyal sorunlara duyarlılığı yüksek kesimlerin elinde bulunan fonların mobilize edilmesi amacıyla ihraç edilen söz konusu menkul kıymetlerin ayırıcı özelliği, elde edilen fonların ayrı hesaplarda takip edilerek mühasıran sürdürülebilirlik

⁸ Giri Jadeja: “Green Lending -- A New Growth Model for Asia and Beyond” Nikkei Asian Review, January 26, 2015 <http://asia.nikkei.com/Viewpoints/Economeister/Green-lending-a-new-growth-model-for-Asia-and-beyond?page=1>

alanlarının finansmanı için kullanılması, kullanımların ve kullanımlardan elde edilen sonuçların belli standartlar çerçevesinde şeffaf bir şekilde yatırımcılara raporlanmasıdır.

İlk yeşil bono ihraçları 2007 yılında Avrupa Yatırım Bankası tarafından İklim Farkındalık Bonusu adı altında ve ardından 2008 yılında Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. İhraçlar ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerdeki kuruluşlarca gerçekleştirilmekle beraber yakın dönemde Çin, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerde de kayda değer ihraçlar görülmeye başlanmış, finansal kuruluşların yanı sıra yerel yönetimler ve merkezi hükümetler de (Polonya, Fransa ve Belçika gibi) sürdürülebilirliğin finansmanı amacıyla bono ihracı yoluna gitmeye başlamıştır⁹. Hızlı bir büyüme kaydeden yeşil bono piyasasında 2017 yılında gerçekleşen yeni ihraç tutarı bir önceki yıla göre %78 oranında artışla 155 milyar ABD dolarını aşmış olup 2018 yılında bu tutarın 250 milyar ABD dolarına ulaştığı tahmin edilmektedir¹⁰.

Yeşil / sosyal / sürdürülebilir bono piyasasındaki bu hızlı büyüme, konuya ilişkin standart tanım, ilke ve iyi uygulama örneği ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, Uluslararası Sermaye Piyasası Birliği (ICMA) inisiyatifiyle 2014 yılında oluşturulan Yeşil / Sosyal / Sürdürülebilir Bono Prensipleri Platformunda küresel düzeyde 74 üye banka bulunmakta olup Platformca belirlenen gönüllülüğe dayalı prensipler sürdürülebilir finans alanında temel referans kaynakları arasında yer almaktadır.

1.1.5. Sürdürülebilir Finansın Desteklenmesine Yönelik Yaklaşımlar

Genel olarak bakıldığında, belli ilerlemelere rağmen sürdürülebilir finansın küresel finans sistemi içerisinde hala küçük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bunda, çevresel dışsallıkların içselleştirilmesindeki zorluklar, bilgi asimetrisi, yetersiz analitik kapasite, tanımlardaki belirsizlikler ve uzun vadeli projelerin finansmanında karşılaşılan vade uyumsuzluğu sorunu en başta gelen belirleyicilerdir. Diğer taraftan, bu alanın henüz gelişmemiş olması önemli bir gelişme potansiyeline de işaret etmektedir. Bu durum karşısında özellikle bazı gelişmekte olan ülkelerde kamu otoritelerinin kolaylaştırıcı, yönlendirici ve teşvik edici politikalar uyguladığı gözlenmektedir. Bu politikalar, doğrudan münhasır düzenlemeler yoluyla konuya ilişkin tanımların, ilke ve prosedürlerin belirlenmesi şeklinde olabildiği gibi, vergi avantajları ve sübvansiyonlar sağlanması, başarılı kuruluşların ödüllendirilmesi ve yeşil yatırım bankalarının kurulması gibi şekillerde de ortaya çıkabilmektedir.

Bu noktada vurgulanması gereken hususlardan birisi, sürdürülebilir finansı geliştirmeye yönelik kapsamlı düzenlemelere daha çok gelişmekte olan ülkelerde rastlandığı, gelişmiş ülkelerde ise konunun piyasa mekanizması çerçevesinde gönüllülük esasına dayalı şekilde, sınırlı birtakım vergi avantajlarıyla yürütüldüğüdür. İkinci bir gözlem ise; mikro ve makro ihtiyati düzenlemeler çerçevesinde, finansal kuruluşların ekonomik ve finansal riskleri yönetme kapasitesini zayıflatabilecek tercihli / ayrıcalıklı politikaların yaygın olmadığıdır.

Sürdürülebilir finansa ilişkin münhasır düzenlemeler çoğu kez uygulama kılavuzları şeklinde oluşturulmakta, bunların uygulanması zorunlu olabildiği gibi gönüllülüğe dayalı da olabilmektedir. Zorunlu düzenlemeler ihdas edilen ülkeler arasında Bangladeş, Çin, Vietnam

⁹ International Finance Corporation: "Green Bonds"

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/perspectives/perspectives-11c2

¹⁰ Climate Bonds Initiative: "Green Bond Highlights 2017"

<https://www.climatebonds.net/resources/reports/green-bond-highlights-2017>

ve Endonezya, gönüllü düzenlemeler ihdas eden ülkeler arasında ise Hindistan, Japonya, Moğolistan ve Türkiye bulunmaktadır¹¹.

Düzenlemeler kapsamında, sürdürülebilirliğe ilişkin standart tanımlar getirilmesi ve bir izleme-değerlendirme sisteminin oluşturulması en temel politika yaklaşımını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Bangladeş, Brezilya, Çin ve Güney Afrika'da yeşil varlıklara ve sektörlerle ilişkin tanımlar geliştirilmiştir. Avrupa Komisyonu da sürdürülebilir yatırımların kolaylaştırılmasına dair Mayıs 2018 tarihli Raporunda sürdürülebilir ekonomik faaliyetlere ilişkin olarak AB bünyesinde kullanılacak tektip bir sınıflandırmanın oluşturulmasını bir öncelik olarak belirlemiştir¹².

Finansal kuruluşlara sürdürülebilirliğe ilişkin raporlama yükümlülüğü getirilmesi ise şeffaflığı artırarak piyasa disiplini sağlamakta, sektörde ve kamuoyunda konuya ilişkin farkındalığın artırılmasına katkıda bulunmakta, ilave değerlendirme ve politikalar için gerekli veri altyapısını oluşturmaktadır. Bu çerçevede örneğin, bankalarca Bangladeş ve Çin'de düzenleyici otoritelere, Brezilya'da ise kuruluş birliklerine yeşil finans ile çevresel ve sosyal risk yönetimi uygulamalarına yönelik niceliksel ve niteliksel bilgileri içeren formlar aracılığıyla düzenli raporlama yapılmaktadır¹³.

Bangladeş Merkez Bankası tarafından uygulanan raporlama formatı kapsamında, bankalardan üçer aylık dönemler itibarıyla (1) kredilendirme sürecinde çevresel ve sosyal risk yönetimi, (2) yeşil finans portföyü, (3) bankanın kendi karbon ayak izinin küçültülmesi ve (4) çevreye ilişkin kurumsal sosyal sorumluluk olmak üzere dört parametre üzerinden veri alınmaktadır. Yapılan raporlamalara dayalı olarak tüm bankalar için derecelendirme yapılmakta, derece notları CAMELS değerlendirmesinde ve yeni şube açılış izni verilirken dikkate alınmakta, en yüksek dereceyi alan 10 adet banka her yıl törenle kamuoyuna ilan edilmekte ve bu bankalar Merkez Bankasından yaptıkları borçlanmalarda avantajlı faiz oranlarından yararlanmaktadır. Ayrıca, bir tebliğ aracılığıyla tüm bankalar kredi portföylerinin en az %5'ini yeşil finansa ayırmakla yükümlü kılınmış olup bu yükümlülüğe uyum yukarıda değinilen raporlama uygulaması çerçevesinde takip edilmektedir¹⁴.

Son yıllarda sürdürülemez boyutlara ulaşan çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalan Çin'de bankalar, şirketlerin çevre mevzuatına uyumunu sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede bankalar, kredi sözleşmelerine borçlunun çevre mevzuatına uyumunu gerektiren

¹¹ Zorunlu Düzenlemeler: Bangladeş (Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Çevresel Risk Yönetimi Kılavuzu), Çin (Yeşil Kredi Politikası ve Yeşil Kredi Kılavuzu), Vietnam (Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Kılavuzu), Endonezya (Sürdürülebilir Finans Yol Haritası). Gönüllü düzenlemeler: Hindistan (Bankaların Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilir Kalkınma ve Finansal Olmayan Raporlama Alanındaki Rolü), Japonya (Sürdürülebilir Bir Topluma Yönelik Finansal Eylem İlkeleri), Moğolistan (Sürdürülebilir Bankacılık İlkeleri), Türkiye (Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik El Kitabı)

United Nations- Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP): Innovative Instruments for Green Finance

https://www.unescap.org/sites/default/files/Green%20Finance%20Innovative%20Tools_final.pdf

¹² European Commission: "Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Establishment of a Framework to Facilitate Sustainable Investment", Mayıs 2018

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-5524115_en#pe-2018-3333

¹³ Sustainable Banking Network: Global Progress Report, Şubat 2018

<https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/71e6f2f5-8fb5-40a1-bc17-e04a85037980/SBN-GlobalProgressReport.pdf?MOD=AJPERES>

¹⁴ Sustainable Banking Network: Country Progress Report – Bangladesh

<https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/5c22b294-0f8e-4164-a066-79de660bac46/SBN+Country+Progress+Report+-+Bangladesh.pdf?MOD=AJPERES>

hükümler koymakla yükümlü tutulmakta, bu uyum bankalarca takip edilmekte ve bankacılık otoritesine raporlanmaktadır. Ayrıca, bankaların yeşil kredi performansı Merkez Bankası'nın makroihtiyati değerlendirme çerçevesine dâhil edilmiş olup bankalara sağlanan finansman kapsamında yeşil bonolar teminat olarak kabul edilmektedir.

Bazı ülkelerde kamunun teşvik etmek için politikalar geliştirdiği konulardan birisini de yeşil / sosyal / sürdürülebilir bonolar oluşturmakta, bu kapsamda ihraççı kuruluşlara ya da yatırımcılara vergi ve benzeri konularda avantajlar sağlanabilmektedir. Örneğin ABD'de yerel yönetimlerce ihraç edilen Temiz Yenilenebilir Enerji Bonolarına ve Nitelikli Enerji Tasarrufu Bonolarına yatırım yapanlara yönelik kupon ödemelerinin %70'i vergi indirimi ya da doğrudan sübvansiyon şeklinde federal hükümetçe karşılanmaktadır. Bazen yatırımcıların yeşil bonolardan elde ettikleri faizlere vergi istisnası tanınmakta, böylece yeşil bono ihraççıların daha düşük faizle ihraçta bulunmaları mümkün olabilmektedir. Örneğin Brezilya'da rüzgâr enerjisi projelerinin finansmanı için ihraç edilen bonolar böyle bir istisnadan yararlanmaktadır¹⁵.

Kamu kaynakları kullanılarak, çevrenin korunmasına yönelik yatırımları finanse etmek üzere "yeşil yatırım bankası" kurulması da rastlanan bir başka uygulamadır. Ulusal düzeyde (örneğin Avustralya, Japonya, Malezya), eyalet düzeyinde (örneğin Kaliforniya, New York) ya da şehir düzeyinde (örneğin Masdar) kurulabilen bu bankalar çevresel sürdürülebilirliğe yönelik avantajlı finansman koşulları sunarken finansal açıdan da kâr maksimizasyonu yerine kendi varlığını idame ettirmeye (*financial self-sustainability*) yetecek bir kârlılığı hedeflemektedir. Yeşil yatırım bankaları projelere doğrudan finansman sağlayabildikleri gibi diğer bankalar aracılığıyla da finansman sağlayabilmekte, girişim sermayesi ve Ar-Ge tipi yatırımlardan ya da spekülasyon teknolojilerden ziyade sınanmış teknolojilere ve tekrarlanabilir projelere daha fazla ilgi göstermektedirler¹⁶.

Diğer taraftan, bankacılık sistemine yönelik mikro ve makro ihtiyati düzenlemeler (örneğin Basel standartları) çerçevesinde, sürdürülebilir finansı desteklemek amacıyla tercihli / ayrıcalıklı politikalar uygulanması yönünde öneriler zaman zaman gündeme getirilmektedir. Basel Standartları Yapısal Blok I kapsamında, sermaye yeterliliğinin hesabında yeşil kredilere daha düşük bir risk ağırlığı verilmesi önerisi bunların başında gelmektedir. Tarihsel veriler ışığında, yeşil kredilerde tahsili gecikmiş alacak (TGA) oranının diğer kurumsal kredilere göre daha düşük olduğu gözlemine dayanan bu öneri Çin Merkez Bankası¹⁷ ve AB Bankacılık Komisyonu tarafından da değerlendirilmektedir. Yapısal Blok II kapsamında, sistemik çevresel risklerin açık bir şekilde "önemli riskler" arasına ilave edilmesi, böylece çevresel olarak sürdürülebilir ve sürdürülemez faaliyetlere yönelik kredilerinden kaynaklanan portföy düzeyindeki risklerin değerlendirilmesi yönünde öneriler bulunmaktadır. Keza Yapısal Blok III kapsamında ise; bankaların sistemik çevresel risklere maruziyet düzeylerinin ve bu risklerin

¹⁵ Climate Bond Initiative: "Tax incentives for issuers and investors"

<https://www.climatebonds.net/policy/policy-areas/tax-incentives>

¹⁶ OECD: Green Investment Banks, Policy Perspectives, Aralık 2015

<http://www.oecd.org/environment/cc/Green-Investment-Banks-POLICY-PERSPECTIVES-web.pdf>

¹⁷ PricewaterhouseCoopers: Exploring Green Finance Incentives in China, Final Report,

<https://www.pwchk.com/en/migration/pdf/green-finance-incentives-oct2013-eng.pdf>

yönetilmesine ilişkin hususların standart şekilde raporlanması önerilmektedir¹⁸. Önümüzdeki dönemde konuya ilişkin değerlendirme ve analizlerin yoğunluk kazanması beklenmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Yukarıda anahatlarıyla özetlenen arka plan ışığında, bu çalışmanın amacı; Türk bankacılık sektörünün çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanındaki mevcut kurumsal kapasitesini, stratejilerini, uygulamalarını, karşı karşıya bulunduğu sorunları ve beklentilerini mümkün olduğunca kapsamlı ve tutarlı şekilde ortaya koyarak (1) sektöre yönelik değerlendirme, politika tasarımı ve düzenleme süreçlerinin etkinliğini artırmak, (2) ulusal ve uluslararası (G20, Sürdürülebilir Bankacılık Ağı vb.) çalışmalar kapsamında ihtiyaç duyulan başlıca verileri temin etmektir.

1.3. Yöntem

Çalışma kapsamında, 2018 yıl ortası itibarıyla faaliyet göstermekte olan 50 adet bankadan 86 soruluk bir soru seti aracılığıyla dijital ortamda sayısal, kategorik ve açıklamalı bilgi talep edilmiştir. Soru seti beş bölümden oluşmaktadır: (1) Sürdürülebilirlik politikası ve kurumsal kapasite, (2) Çevresel ve sosyal risk yönetimi, (3) Sürdürülebilirliğin finansmanı, (4) Çevresel ayakizi, (5) Sorunlar ve öneriler.

Alınan bilgi ve veriler, bankalar tarafından kamuoyu ile paylaşılan ilgili raporlar ve veriler de dikkate alınarak, tamlik, tutarlılık ve doğruluk açısından gözden geçirilmiş, eksikliklerin giderilmesi ve düzeltmeler için bankalara münferit geri dönüşler yapılmıştır. Bilgi ve verilerin tamamlanmasının ardından toplulaştırma çalışmaları yürütülmüş, kamuoyuna açık bilgi ve veriler ile literatür ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

¹⁸ University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership: “Stability and Sustainability in Banking Reform: Are Environmental Risks Missing in Basel III?”, Ağustos 2014
<http://www.unepfi.org/fileadmin/documents/StabilitySustainability.pdf>

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK POLİTİKASI VE KURUMSAL KAPASİTE

Sürdürülebilirlik uygulamalarının başlangıç noktası, üst yönetim tarafından benimsenerek tüm organizasyon ile paylaşılmış bir politika dokümanının bulunmasıdır. Bu dokümanın mümkün olabildiği ölçüde somut ve sayısallaştırılmış hedefler içermesi, ulusal ve uluslararası hedeflerle bağlantısının kurulmuş olması, çevresel ve sosyal risk yönetimini öngörmesi ve iştirak ve bağlı ortaklıklarda da uygulanması ideal bir politika çerçevesinin ön koşullarını oluşturmaktadır.

Kurumsal kapasitenin temel unsurlarını ise; yönetim kurulu adına sürdürülebilirlik politikasının koordinasyonundan sorumlu bir komite ya da benzeri yapılanmanın varlığı, sorumlu bir üst yöneticinin belirlenmesi, uygun niteliklere sahip uzman personelden oluşan uygulayıcı birimlerin oluşturulması, görev tanımlarının ve sorumlulukların belirlenmesi, tüm personel nezdinde farkındalığı ve bilgi düzeyini yükseltecek eğitimler verilmesi, konuya ilişkin ulusal ve uluslararası gelişmelerin ve yeniliklerin takip edilmesi, inisiyatif ve platformlara katılım sağlanması, uygulama ve sonuçlara ilişkin veri üretiminin ve raporlama faaliyetlerinin yürütülmesi oluşturmaktadır. Tarafsız kuruluş ve platformlarca yapılan ayrıntılı değerlendirme ve derecelendirme çalışmaları kurumsal kapasite konusunda önemli birer gösterge niteliği taşımaktadır.

2.1. Sürdürülebilirlik Politikası

2018 yıl ortası itibarıyla faaliyette bulunan ve araştırma kapsamında yer alan 50 adet bankanın 21 adedinde banka yönetimi ya da ana sermayeder banka tarafından kabul edilerek tüm birimler ve personel ile paylaşılan bir sürdürülebilirlik politikası ya da daha dar anlamda bir çevresel ve sosyal politika dokümanı bulunmaktadır. Bu durum, sektördeki bankaların adet olarak %42'sinin ve aktif büyüklüğü toplamı olarak da %86'sının bir sürdürülebilirlik politikasına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Politikası Bulunan Bankalar

	Banka Adedi	Ölçek / Sahiplik / Tür Grubu İçindeki Paylar (%)	
		Adet İtibarıyla	Aktif Toplamları İtibarıyla
Sektör Toplamı	21	42	86
Ölçek (*)			
• Büyük	7	100	100
• Orta	6	67	59
• Küçük	8	24	35
Sahiplik			
• Kamu	5	56	89
• Özel	9	56	93
• Yabancı	7	28	69
Fonksiyon			
• Mevduat	14	44	91
• Kalkınma-Yatırım	4	31	22
• Katılım	3	60	57

(*) Aktif büyüklüğü itibarıyla piyasa payı %5'in üzerinde olan bankalar büyük ölçekli, %1-%5 arası bankalar orta ölçekli, %1'in altında olan bankalar ise küçük ölçekli olarak kabul edilmiştir.

Ölçek olarak bakıldığında büyük ölçekli bankaların tamamının bir sürdürülebilirlik politikasına sahip olduğu, orta ölçekli bankalar grubunda sürdürülebilirlik politikasına sahip bankaların payının adet olarak %67 ve aktif büyüklüğü olarak %59 olduğu görülmektedir. Küçük ölçekli bankalarda ise bu oranlar sırasıyla %24 ve %35'e kadar düşmektedir.

Sahiplik açısından dikkat çekici olan husus, kamu ve özel sermayeli banka gruplarının her ikisinde de bankaların adet olarak yaklaşık yarısının böyle bir politika dokümanına sahip olduğu ve bu bankaların söz konusu banka grupları içerisindeki toplam aktif büyüklüğü oranın yaklaşık %90 civarında bulunduğuudur.

Banka türlerine bakıldığında ise, özellikle aktif toplamı itibarıyla mevduat bankalarının %91 ile sürdürülebilirlik politikasına sahip olma konusunda önde olduğu, bu gurubu %57 ile katılım bankalarının izlediği görülmektedir. Misyonları gereği, kalkınma ve yatırıma yönelik uzun vadeli kredi kullandırmakta olan ve ekonomik kârın yanı sıra sosyal faydayı da gözetmekte olduğu düşünülen kalkınma ve yatırım bankalarının, adet olarak %31 ve aktif toplamı payı anlamında %22 ile bu açıdan belirgin şekilde daha geride olduğu gözlenmektedir.

Türkiye'de kurulu bankalar arasında bir sürdürülebilirlik politikası benimseyerek kamuoyu ile paylaşan ilk banka 2006 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası olmuştur. İzleyen yıllarda, özellikle 2012-2014 döneminde, sürdürülebilirlik politikası benimseyen banka sayısında belirgin bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

21 adet banka tarafından benimsenmiş bulunan sürdürülebilirlik politikası dokümanlarının 9 adedi sayısallaştırılmış ya da somut hedefler içermekte, 17 adedi çevresel ve sosyal risklerin yönetilmesini öngörmekte ve 8 adedi ulusal ve/veya uluslararası hedeflere açıkça atıfta bulunmaktadır. Söz konusu politika metinlerinden 7 adedi aynı zamanda bankanın iştirak ve bağlı ortaklıklarında da uygulanmaktadır.

Tablo 2: Sürdürülebilirlik Politikası Dokümanlarının Başlıca Özellikleri

Banka Grubu	Sürdürülebilirlik Politikası Bulunan Banka Adedi	Sayısallaştırılmış ya da Somut Hedefler İçerenler	Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Öngörenler	Ulusal ve Uluslararası Hedeflere Açık Atıf Yapanlar	İştirak ve Bağlı Ortaklıklarda Uygulananlar
Sektör Toplamı	21	9	17	8	7
Ölçek (*)					
• Büyük	7	3	5	2	2
• Orta	6	3	5	3	3
• Küçük	8	3	7	3	2
Sahiplik					
• Kamu	5	3	3	0	3
• Özel	9	2	8	5	0
• Yabancı	7	4	6	3	4
Fonksiyon					
• Mevduat	14	6	12	6	5
• Kalkınma-Yatırım	4	2	3	1	1
• Katılım	3	1	2	1	1
(*) Aktif büyüklüğü itibarıyla piyasa payı %5'in üzerinde olan bankalar büyük ölçekli, %1-%5 arası bankalar orta ölçekli, %1'in altında olan bankalar ise küçük ölçekli olarak kabul edilmiştir.					

2.2. Kurumsal Yapılanma

Araştırma kapsamında bulunan bankaların 14 adedinde, sürdürülebilirlik alanlarında karar alma, yönlendirme ve koordinasyon gibi fonksiyonları yürütmek üzere komite ve benzeri yapılanmalar oluşturulmuştur. Bu komite ve benzeri yapılanmaların 6 adedi doğrudan “sürdürülebilirlik komitesi” adını taşımaktayken, 2 adedi “çevresel ve sosyal yönetim komitesi”, 1 adedi “kurumsal sosyal sorumluluk komitesi” adını taşımaktadır. Ayrıca “kurumsal yönetim komitesi” adını taşıyan 4, “koordinasyon ve yönlendirme komitesi” adını taşıyan 1 adet yapılanmanın da doğrudan ya da alt çalışma grupları aracılığıyla sürdürülebilirlik alanında faaliyet göstermekte olduğu anlaşılmaktadır.

Sürdürülebilirlik politikasının ve bu konuya yönelik komite ve benzeri yapılanmaların mevcudiyetine paralel olarak, toplam 16 adet bankada sürdürülebilirlik konularında faaliyet gösteren birimler bulunduğu görülmektedir. Bu birimlerin “yatırımcı ilişkileri”, “yenilenebilir enerji”, “çevre ve enerji”, “kurumsal yönetim” ve “sosyal sorumluluk” gibi çok farklı isimler alabildiği ve yalnızca 12 adedinin doğrudan sürdürülebilirliği ya da sürdürülebilirlik ile doğrudan ilgili konuları (yenilenebilir enerji, çevre vb.) kapsayacak adlar taşıdığı görülmektedir. Sürdürülebilirlik politikalarının benimsenmesine paralel olarak, bu alandaki ilk organizasyonel yapılanmanın da yine Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’nca 2006 yılında gerçekleştirildiği, özellikle 2015 yılından itibaren bu birimlerin sayısının hızla artış gösterdiği gözlenmektedir. Söz konusu birimlerde münhasıran sürdürülebilirlik alanlarında çalışan personel sayısının ortalama 4 civarında olduğu ve bunların yaklaşık yarısının finans, ekonomi ve idari bilimler dışında (mühendislik, hukuk vb.) bir uzmanlığa sahip olduğu görülmektedir. Bu birimlerde çalışan uzman personelin iş hayatındaki ortalama çalışma süresi yaklaşık 11 yıl iken konuya ilişkin çalışmaların nispeten yakın tarihte ivme kazanmış olması dolayısıyla sürdürülebilirlik konularındaki ortalama tecrübe süresinin yaklaşık 3,5 yıl olduğu görülmektedir.

2.3. Yurtdışı ve Yurtiçi İnisiyatif, Taahhüt ve Platformlar

Sürdürülebilirlik alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren organizasyonlara, platformlara, inisiyatlara üyelikler ve kabul görmüş ilkelere, kurallara uyum taahhüdü bankaların sürdürülebilirliğe yönelik ilgi ve kararlılık düzeylerinin yanı sıra kurumsal kapasiteleri açısından da önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Türk bankacılık sektöründe yurtiçi ya da yurtdışı en az bir inisiyatif ya da platforma dahil olan veya kabul görmüş ilkelere, kurallara uyum taahhüdü bulunan banka sayısı 16 ve bunların sektör aktifleri içerisindeki toplam payı %81’dir.

Yurtdışındakiler arasında en fazla ilgi gören inisiyatif veya platformun toplam 10 banka ile Karbon Saydamlık Projesi (CDP) olduğu görülmektedir. Projeye dâhil olan 5’i özel, 3’ü kamu ve 2’si yabancı sermayeli toplam 10 bankanın sektördeki toplam aktifler içerisindeki payı %51 civarındadır. İkinci sırada, aktifler itibarıyla sektör içerisindeki toplam payı %43 civarında olan 5 özel ve 2 yabancı sermayeli bankanın dâhil olduğu BM Global Compact (Küresel İşbirliği) (UNGC) gelmektedir. Üçüncü ve dördüncü sıralarda ise sırasıyla, 6 banka ve yaklaşık %32’lik sektör payıyla Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEP) ve yine 6 banka ve yaklaşık %22’lik sektör payıyla BM Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI) gelmektedir. Diğer taraftan, bankalar itibarıyla bakıldığında; yurtdışı inisiyatif, üyelik ve taahhütler açısından en aktif bankaların 8

adette Garanti Bankası, 7 adette Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve 5 adette Şekerbank olduğu görülmektedir.

Yurtdışı inisiyatif, üyelik ve taahhütler açısından dikkat çekici hususlardan birisi de, Uluslararası Sermaye Piyasası Birliği (ICMA) nezdinde küresel düzeyde 74 bankanın üye olduğu Yeşil / Sosyal / Sürdürülebilir Bono Prensipleri platformuna Türk bankacılık sektöründen (bazı bankaların ana sermayedarı bankalar hariç) doğrudan üyelik bulunmamasıdır. 2014 yılında oluşturulan ve uyumu gönüllülüğe dayalı söz konusu prensipler yeşil finansman alanında temel referans kaynaklarından birisini teşkil etmektedir.

Tablo 3: Yurtdışı ve Yurtiçi İnisiyatif, Taahhüt ve Platformlar

İnisiyatif / Taahhüt / Platform	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
YURTDIŞI					
Ekvator Prensipleri (EP)			2	2	2
BM Sorumlu Yatırım İlkeleri (UNPRI)			1	1	2
BM Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI)		3	3	6	23
BM Global Compact (Küresel İşbirliği) (UNGC)		5	2	7	43
IDFC İklim Deklarasyonu		1		1	1
Karbon Saydamlık Projesi (CDP)	3	5	2	10	51
Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC)			2	2	12
Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI) Gold Community	1	1	1	3	11
Uluslararası Sermaye Piyasası Birliği (ICMA) Yeşil / Sosyal / Sürdürülebilir Bono Prensipleri					
Merkezi ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi (REC)					
Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEP)		4	2	6	32
EBRD & UNEP FI Enerji Verimliliği Ortak Bildirisi		1		1	1
Karbon Fiyatlandırma Liderlik Koalisyonu (CPLC)		1	1	2	11
İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü (TCFD)			1	1	10
Paris İklim Taahhüdü			1	1	10
YURTIÇİ					
BM Global Compact - Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi		5	2	7	43
BIST Sürdürülebilirlik Endeksi (*)	2	5	1	8	60
Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA)		1	1	2	11
TBB Sürdürülebilir Büyümede Finansal Sektörün Rolü Çalışma Grubu	2	5		7	55
Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)		3	2	5	25
İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD)		3	1	4	12
Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF - Türkiye)			2	2	11
Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK)		1		1	1
TOPLAM (**)	4	7	5	16	81
(*) Raporun hazırlık çalışmaları sırasında bir adet özel sermayeli bankanın dâhil olmasıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların sayısı 8'e ve sektördeki aktif payı toplamı %60'a ulaşmıştır.					
(**) Tabloda yer alan inisiyatif, taahhüt ve platformların en az birisine dahil olan bankaların toplamını göstermektedir.					

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların en fazla varlık gösterdiği yurtiçi platform, 2'si kamu, 5'i özel ve 1'i yabancı sermayeli banka olmak üzere sektördeki toplam ağırlığı yaklaşık %60 civarında olan 8 bankanın dâhil olduğu BIST Sürdürülebilirlik Endeksidir. Bunu, 2'si kamu ve 5'i özel sermayeli olan ve sektördeki toplam ağırlığı %54 civarında bulunan toplam 7 bankanın

dâhil olduğu “TBB Sürdürülebilir Büyümede Finansal Sektörün Rolü Çalışma Grubu” ile 5’i özel ve 2’si yabancı sermayeli olan ve sektördeki toplam ağırlığı %43 civarında bulunan 7 bankanın dâhil olduğu BM Global Compact - Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi izlemektedir. Bankalar itibarıyla bakıldığında ise; yurtiçi inisiyatif, üyelik ve taahhütler açısından en aktif bankaların 6’sar adetle yine Garanti Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Şekerbank olduğu görülmektedir.

2.4. Raporlama Uygulamaları

Çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe yönelik uygulamaların önemli boyutlarından birisini teşkil eden raporlama uygulamaları saydamlığı artırıp bilgi asimetrisini azaltarak piyasa disiplinine katkıda bulunmakta, toplumsal kabul edilebilirliği güçlendirmekte, yeni iş ve yatırım fırsatları yaratabilmektedir.

Türk bankacılık sektöründe çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında raporlama yapan 4’ü kamu, 8’i özel ve 2’si yabancı sermayeli olmak üzere toplam 14 banka bulunmakta olup bunların sektördeki toplam payı %80’dir. Raporlamalar ağırlıklı şekilde sürdürülebilirlik ana başlığı altında yahut münferiden çevre, iklim, su, karbon emisyonu ve sosyal yatırımlar gibi başlıklar altında yapılmaktadır.

Tablo 4: Sürdürülebilirlik Alanında Raporlama Yapan Bankalar

Raporlama Türü	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
Sürdürülebilirlik Raporu (*)	4	7	2	13	79
Entegre Rapor		1	1	2	11
Karbon Saydamlık Projesi (CDP)	3	5	2	10	51
Toplam (**)	4	8	2	14	80
(*) Sürdürülebilirlik genel başlığının yanı sıra doğrudan çevre, iklim, doğal kaynaklar, karbon emisyonu, sosyal yatırımlar vb. konulara odaklanan özel raporlamaları da kapsamaktadır.					
(**) Tabloda yer alan raporlamalardan en az birisini yapan bankaların toplamını göstermektedir.					

Küresel düzeyde giderek daha fazla kabul görerek yaygınlaşmakta olan ve şirketlerin hem finansal hem de sürdürülebilirlik performansının bütüncül ve entegre bir sunumu olarak tanımlanan entegre raporlama¹⁹ uygulamasının sektörde henüz sadece 1 özel ve 1 yabancı sermayeli banka tarafından hayata geçirildiği görülmektedir. Türkiye’de faaliyet göstermekte olan bir banka tarafından yayınlanan ilk entegre rapor 2017 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’na, ikincisi ise 2018 yılında T. Garanti Bankası A.Ş. tarafından yayınlanmıştır. Diğer taraftan, 1 adet yabancı sermayeli banka da kendi faaliyetleri açısından ana sermayedar ortağı olan banka tarafından yayımlanan entegre rapora dahil olmaktadır.

¹⁹ Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC) tarafından entegre rapor “bir kuruluşun içinde yer aldığı dış çevre bağlamında stratejisi, yönetimi, performansı ve gelecekte beklenenlerinin kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yarattığının kısa ve öz bir iletişimi” olarak tanımlanmaktadır. Entegre raporların belli başlı bölümleri şu şekildedir: (1) Çevresel kâr-zarar bölümü (karbon emisyonları, su kullanımı, kullanılan alanların biyoçeşitlilik ve ekosisteme etkileri, yerel hava kirliliği ve atıklar), (2) Sosyal kâr-zarar bölümü (ücret adaleti, örgütlenme özgürlüğü, sağlık, sosyal sigorta, cinsiyet eşitliği, insana yatırım, çalışanların gelişimi, STK’larla yapılan çalışmalar) ve (3) Ekonomik kâr-zarar bölümü (iş yaratma, dolaylı ve dolaysız istihdam, verimlilik, ücretler ve vergi konuları, büyüme, yeni iş alanları yaratma).

Bankalar tarafından tercih edilen bir diğer raporlama platformu da 2000 yılında şirketlerin, yatırımcıların ve hükümetlerin iklim değişikliği tehdidine karşı önlem almalarını sağlayacak bilgileri toplamak ve paylaşmak amacıyla başlatılan Karbon Saydamlık Projesidir (Carbon Disclosure Project – CDP). CDP aracılığıyla sera gazı salımları ve iklim değişikliği stratejilerinin kamuoyuna ve yatırımcılara açıklanması sayesinde şirketler ve hükümetler karbon emisyonlarını azaltma hedefleri koyarak performans iyileştirmesi yapabilmektedir. Bu veriler; kurumsal yatırımcılar, şirketler, kamu politikasını yönlendirenler, resmi kurumlar ve akademisyenler de dâhil olmak üzere geniş bir kitle ile paylaşılmaktadır. Türkiye’de CDP kapsamında raporlama yapan 3’ü kamu, 5’i özel ve 2’si yabancı sermayeli 10 banka bulunmakta olup bunların sektörde içindeki toplam aktif büyüklüğü oranı %51 seviyesindedir.

Raporlama konusunda dikkat çekişi bir diğer husus da; Türkiye Bankalar Birliği (Sürdürülebilir Büyümede Finansal Sektörün Rolü Çalışma Grubu) tarafından hazırlanarak 2014 yılında yayımlanan “Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu”na uyumun bir adet özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası dışında özel olarak raporlanmadığı hususudur. Bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel ve sosyal risklerin ve bankacılık sektörünün iç etkilerinin değerlendirilmesini ve yönetimini öngören söz konusu Kılavuzda bankaların, düzenli olarak yapılacak sürdürülebilirlik raporlamasının bir parçası olarak, Kılavuza uyumluluğu da raporlaması tavsiye edilmektedir (İlke 7- İzleme ve Raporlama). Araştırma kapsamında, yalnızca Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından bu yönde raporlama yapıldığı beyan edilmiştir.

2.5. Değerlendirme ve Derecelendirme Uygulamaları

Bankaların sürdürülebilirlik konusundaki politikalarına, kurumsal kapasitelerine ve performanslarına yönelik olarak tarafsız kuruluş ve platformlarca yapılan değerlendirmeler ve bunlar sonucunda alınan notlar da, raporlamaya benzer şekilde, saydamlığı artırıp bilgi asimetrisini azaltarak piyasa disiplinine katkıda bulunmakta, toplumsal kabul edilebilirliği artırmakta, sinyal etkisi oluşturarak yeni iş ve yatırım fırsatları sunabilmektedir.

Türkiye’de aktif toplamaları itibarıyla en fazla ağırlığa sahip bankaların dâhil olduğu değerlendirme platformu 2014 yılından itibaren fiyat ve getiri olarak hesaplanmaya ve yayınlanmaya başlayan Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksidir²⁰. Bu kapsamda, 2018 yılsonu itibarıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamında 2’si kamu, 5’i özel ve 1’i yabancı sermayeli olmak üzere 8 adet banka bulunmakta olup bu bankaların sektör içerisindeki toplam payı %60’dır.

²⁰ Endeksin amacı, Borsa İstanbul’da işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin yer alacağı bir endeks oluşturulması, Türkiye’de ve özellikle Borsa İstanbul şirketleri arasında sürdürülebilirlik konusundaki anlayış, bilgi ve uygulamaların artırılmasıdır. 2014 yılında BIST 30 endeksinde yer alan şirketlerin değerlemeye alınmasıyla başlayan endeks için, 2018 yılı itibarıyla BIST 50’de yer alan şirketler doğrudan değerlemeye alınırken, BIST 100 veya BIST Sürdürülebilirlik endekslerinde yer alan şirketlerden BIST 50 Endeksinde yer almayanlar gönüllü olarak değerlemeye alınabilmektedir. "Değerlemeye tabi şirketler listesi" her yıl Aralık ayı içerisinde revize edilerek Borsa İstanbul tarafından ilan edilmektedir. Değerlendirme; çevresel, sosyal ve yönetim alanlarında uzmanlaşmış, küresel hizmet veren Londra merkezli bir bağımsız araştırma şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 5: Sürdürülebilirlik Performansı Değerlendirmeye Tabi Tutulan Bankalar

Değerlendirme Platformu	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
BIST Sürdürülebilirlik Endeksi	2	5	1	8	60
Karbon Saydamlık Projesi (CDP)	3	5	2	10	51
FTSE4Good	2	3	1	6	49
MSCI ESG Ratings		1		1	11
Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (Gelişmekte Olan Ülkeler)			1	1	10
Bloomberg Cinsiyet Eşitliği Endeksi			1	1	10
Sustainalytics		2		2	10
Bağımsız Denetim		2		2	10
Toplam (*)	3	6	2	11	62
(*) Tabloda yer alan değerlendirme platformlarından en az birisine tabi olan bankaların toplamını göstermektedir.					

Diğer taraftan, en fazla sayıda bankanın tabi olduğu değerlendirme platformu ise toplam sektör payı %51 olan 10 adet bankanın dâhil olduğu Karbon Şeffaflık Projesidir (CDP). Proje kapsamında yapılan raporlamalara dayanılarak 2017 yılında alınan skorlara bakıldığında sektördeki aktif payı toplamı %12 olan 2 yabancı bankanın A ve A- düzeyinde, sektördeki toplam payı %20 olan 2 adet kamu ve 3 adet özel sermayeli bankanın B ve B- düzeyinde ve sektördeki payı %20 olan 1 kamu ve 2 özel sermayeli toplam 3 bankanın ise C düzeyinde skor aldığı görülmektedir.

Bankaların yer aldığı bir diğer önemli endeks platformu ise Londra Borsasına ait FTSE4Good Endeksidir. Endeks kapsamında yer alan 2 kamu, 3 özel ve 1 yabancı sermayeli toplam 6 adet bankanın Türk bankacılık sektöründeki ağırlığı %49'dur.

Yukarıdaki değerlendirme platformlarında yer alan bankalardan 2 adedinin ayrıca bu alanda bağımsız denetime de tabi olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Karbon Saydamlık Projesi (CDP) Kapsamında Bankalarca Alınan Skorlar

Derece (*)	Banka Sayısı				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
A			1	1	2
A-			1	1	10
B	1	3		4	19
B- (**)	1			1	0
C	1	2		3	20
C-					
Toplam	3	5	2	10	51
(*) A ve A- (Liderlik): Firma tarafından çevre yönetimi alanında en iyi uygulamaları yansıtan belirli adımların atıldığını gösterir. B ve B- (Yönetim): Çevresel sorunların ele alınmasına yönelik eylem, politika ve stratejiler uygulandığını gösterir. C ve C- (Farkındalık): Firmanın, faaliyetlerine ilişkin ilişkin çevresel sorun, risk ve etkilere yönelik değerlendirme yaptığını gösterir. D ve D- (Şeffaflık): Firmanın Proje kapsamında eksiksiz bir raporlama yaptığını gösterir. (**) Söz konusu 1 adet banka tarafından 2016 yılında alınan nottur.					

2.6. Sürdürülebilirliğe Yönelik Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar arasında sektördeki toplam ağırlığı yaklaşık %72 civarında bulunan 19 adet banka, sürdürülebilirlik konularında kendi personeline yönelik olarak bugüne kadar en az bir kez eğitim sağladığını beyan etmektedir. Söz konusu eğitimleri alan personelin toplam banka personeli içerisindeki payı bankalar arasında önemli farklılıklar göstermekte olup beyanda bulunan banka verileri üzerinden sektör geneline ilişkin yapılan hesaplama dayalı olarak sektördeki çalışanların yaklaşık %35’inin sürdürülebilirlik konusunda eğitim almış olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 7: Sürdürülebilirlik Konularına Yönelik Olarak Personeline Eğitim Sağlayan Bankalar

Eğitim Alan Personelin Oranı	%100-80	%80-60	%60-40	%40-20	%20-0	Toplam
Banka Adedi	5	2	1	2	9	19
Sektör Payı (%) (Aktifler toplamı itibarıyla)	38	1	1	1	31	72
Sektör Payı (%) (Banka Sayısı itibarıyla)	10	4	2	4	18	38

3. ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK YÖNETİMİ

Çevresel ve sosyal risk yönetimi (ÇSRY); çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, analizi, sınıflandırılması, azaltılması ve izlenmesi şeklinde başlıca beş bileşenden oluşmaktadır. Söz konusu süreçler baştan sona banka bünyesinde (*in house*) kurulan sistemler tarafından icra edilebildiği gibi dışarıdan hizmet alımı yoluyla da yürütülebilmekte ya da desteklenebilmektedir.

3.1. Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Sistemleri

ÇSRY sistemleri bankadan bankaya farklı gelişmişlik düzeylerinde bulunmaktadır. Risk yönetimi uygulamalarını bazı bankalar yalnızca uluslararası kuruluşlardan sağladıkları fonların kullanımıyla sınırlı tutarken, bazı bankalar belirledikleri finansman türleri ve limitleri dâhilinde genel bir uygulama haline getirmiştir. Araştırma kapsamında; ÇSRY sistemine sahip olduğunu beyan eden ve bu çerçevede risk kategorilerine göre sınıflandırılmış finansman rakamları raporlayabilen bankalar “ÇSRY sistemi bulunan banka” olarak kabul edilmiştir.

2018 yıl ortası itibarıyla değişik kapsam ve gelişmişlik düzeylerinde olmak üzere toplam 15 adet bankada ÇSRY sistemi bulunduğu görülmekte olup bu bankaların sektör aktifleri içerisindeki payı %62 civarındadır. ÇSRY sistemi kuran ilk banka 2005 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası olup özellikle 2012 yılından itibaren pek çok bankanın bu tip sistemler oluşturmaya başladığı görülmektedir.

ÇSRY sistemine sahip 15 bankanın tamamında sisteme ilişkin kural, prosedür, rol ve sorumlulukların açık bir şekilde belirlendiği ve biri hariç hepsinde IFC Performans Standartlarına uyumun gözetildiği beyan edilmiştir.

Ölçek itibarıyla bakıldığında, banka ölçeği büyüdükçe ÇSRY sistemine sahip olma eğiliminin de artmakta olduğu görülmektedir. Aktif toplamı itibarıyla ÇSRY sistemine sahip bankaların ağırlığı büyük ölçekli bankalar grubunda %70 iken, orta ve küçük ölçekli bankalarda bu oranlar sırasıyla %47 ve %33’dür. Bu durumun büyük ölçüde, uluslararası piyasalar ile entegrasyon düzeyi ve ölçek ekonomisinin finansal kararlarda daha kapsamlı ve sofistike analizlere imkan sağlaması ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir.

Sahiplik itibarıyla ise; %81 ile özel bankaların ve ardından %72 ile yabancı sermayeli bankaların, %33’lük bir orana sahip kamu bankalarına göre belirgin şekilde daha fazla ÇSRY sistemine sahip olma eğilimi gösterdiği gözlenmektedir. Diğer taraftan, kuruluş türleri itibarıyla mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sırasıyla %65 ve %67 oranında ağırlıklarla ÇSRY sistemlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada dikkat çekici olan husus ise, hâlihazırda katılım bankalarından hiçbirisinde işler durumda bir ÇSRY sistemi bulunmuyor olmasıdır.

ÇSRY faaliyetleri genellikle uluslararası ilişkiler ve krediler, kredi politikaları, proje finansmanı, kurumsal krediler, kurumsal ve ticari krediler, yapılandırılmış finansman kredi tahsis bölümü gibi birimler bünyesinde yürütülmektedir. Bu birimlerde münhasıran ÇSRY faaliyetlerinde çalıştığı beyan edilen toplam personel sayısı 64 olup banka başına ortalama personel sayısı 4 civarındadır. Söz konusu personelin sürdürülebilirlik konularındaki ortalama iş tecrübesi 3,5 yıl ve toplam iş tecrübesi 10 yıl civarında iken bunların yaklaşık yarısının uzmanlık alanının iktisadi ve idari bilimler, diğer yarısının da mühendislik olduğu beyan edilmiştir.

Tablo 8: Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi Sistemi Bulunan Bankalar

	Banka Adedi	Ölçek/Sahiplik/Fonksiyon Grubu İçindeki Paylar (%)	
		Adet İtibarıyla	Aktif Toplamları İtibarıyla
Sektör Toplamı	15	30	62
Ölçek (*)			
• Büyük	5	71	70
• Orta	4	44	47
• Küçük	6	18	33
Sahiplik			
• Kamu	2	22	33
• Özel	6	38	81
• Yabancı	7	28	72
Fonksiyon			
• Mevduat	12	38	65
• Kalkınma-Yatırım	3	23	67
• Katılım	0	0	0
(*) Aktif büyüklüğü itibarıyla piyasa payı %5'in üzerinde olan bankalar büyük ölçekli, %1-%5 arası bankalar orta ölçekli, %1'in altında olan bankalar ise küçük ölçekli olarak kabul edilmiştir.			

ÇSRY sistemine sahip 15 adet bankadan toplam sektör payı %56 olan 10 adedi bu konudaki faaliyetlerine yönelik olarak dışarıdan hizmet alımı gerçekleştirdiğini beyan etmiş olup bunların çok büyük bir bölümü büyük ve orta ölçekli banka niteliğindedir.

Çevresel ve sosyal risk yönetimi uygulamaları kapsamında bankalarca model, matris, form ve benzeri araçların kullanıldığı görülmektedir. Bunlar “Çevresel ve Sosyal Risk / Etki Değerlendirme Formu / Matrisi” (5 adet banka), “Enerji Verimliliği, Emisyon, Atık Su vb. Hesaplama ve Değerlendirme Araçları (Excel Modeli)” (1 adet banka), “Çevresel Risk Değerlendirme Aracı (ERET)” (2 adet banka), “IFC Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirme Formu / Matrisi” (3 adet banka) ve “Müşteri ve Faaliyet Değerlendirme Soruları” (1 adet banka) şeklinde adlandırılmaktadır.

3.2. Finansman Sağlanmayan Sektör ve Faaliyetler

Sektörde faaliyet göstermekte olan toplam 17 adet banka, finansman sağlanmayacak yasaklı sektör ve faaliyet listesine sahip bulunduğunu beyan etmiş olup bu bankaların sektördeki toplam payı %63'dür.

Tablo 9: Finansman Sağlanmayacak Yasaklı Sektör ve Faaliyet Listesi Bulunan Bankalar

	Banka Adedi	Grubu İçindeki Paylar (%)	
		Adet İtibarıyla	Aktif Toplamları İtibarıyla
Sektör Toplamı	17	34	63
Sahiplik			
• Kamu	1	11	26
• Özel	8	50	90
• Yabancı	8	32	74

Bankalarca benimsenen yasaklı sektörler ve faaliyet alanları; ulusal ve uluslararası mevzuat ve uluslararası sözleşmeler ile konulan yasaklar, kreditor kuruluşların standartları ve finansal kuruluşun sahip olduğu vizyon ve hassasiyetler doğrultusunda şekillenmektedir. Araştırma kapsamındaki bankalarca finansman sağlanmadığı bildirilen sektör ve faaliyet alanları aşağıda olabildiğince kapsayıcı ve sistematik şekilde toplulaştırılmaya çalışılmış olup bu alanlar arasında örtüşmeler söz konusu olabilmektedir.

Çevreye ve Doğal Hayata Zarar Verebilecek Faaliyetler

- Yaban hayatı ticareti, “Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme” (CITES) kapsamında düzenlenmiş yaban hayatı ürünlerinin ticareti veya üretimi,
- Yeterli telafi / azaltma önlemleri alınmayan koruma alanlarında-kritik habitat alanlarında veya doğal miras alanlarındaki projeler,
- Yağmur ormanları kullanılarak yapılan ticari faaliyetler,
- “Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar Sözleşmesi” (RAMSAR) kapsamında belirlenen alanlarda yapılan faaliyetler,
- Sürdürülebilir şekilde yönetilmeyen ormancılık faaliyetleri,
- Genetik olarak değiştirilen organizmaların tabii yaşama salıverilmesi,
- Uluslararası alanda yasak olan ilaçların, böcek ilacı, bitki öldürücü ilaç ve diğer zararlı maddelerin üretimi ve ticareti,
- Trol Balıkçılığı, 2,5 kilometreden daha uzun balık avlama ağlarının üretimi, ticareti ve kullanımı, aşırı avlanma olarak değerlendirilen balıkçılık faaliyetleri, akıntı ağı (drift-net) kullanılarak yapılan avcılık faaliyetleri,
- Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) gerekliliklerine uyum sağlamayan tankerler aracılığıyla petrol ve diğer ve tehlikeli maddelerin taşınması faaliyeti,
- Patlayıcı ve zehirli madde kullanılarak yapılan balıkçılık faaliyetleri,
- 25 megawatt kurulu gücün altında kapasiteye sahip hidroelektrik santrali projeleri,
- Kürk üretimi ve ticareti,
- Ozon tabakasını incelten ve Montreal Protokolü çerçevesinde düzenlenen ürünleri (CFC, halon gazı vb.) içeren ekipman ve malzemelerin üretimi,
- Basel Sözleşmesi ve ülkemizce taraf olunan ilgili uluslararası sözleşmelere uygunluk göstermeyen atıkların ve atık ürünlerinin sınır ötesi ticareti.

Doğrudan İnsan Sağlığına Zarar Verebilecek Faaliyetler

- Radyoaktif malzemelerin üretimi ve ticareti (*Medikal ekipmanların, kalite kontrol (ölçüm) ekipmanlarının veya radyoaktif kaynağı önemsiz bulunan ve/veya yeterince korunan ekipmanların satın alınması haricinde*),
- Nükleer reaktör ve reaktör malzemeleri üretimi ve ticareti,
- Gemi söküm işlemleri,
- Bağlanık olmayan asbest elyafın ticareti veya üretimi,
- İşlenmiş ya da işlenmemiş tütün ve tütün işleme makinesi üretimi ve ticareti,
- PCB (Polychlorinated Biphenyl, poliklorlu bifenil) içeren ürünlerin üretimi veya ticareti,
- Alkollü içecek (yerel içkiler, bira ve şarap hariç) üretimi veya ticareti,
- Kendi ölçeğine göre büyük miktarda tehlikeli kimyasalların (petrol ve petrokimya ürünleri) üretimi, depolanması, taşınması ve ticareti.

İnsan Haklarına ve Demokrasiye Zarar Verebilecek Faaliyetler

- Zorla çalıştırma içeren projeler veya çocuk işçilerin sömürücü veya zararlı içeriği olan aktivitelerde çalıştırıldığı üretim dâhil projeler,
- Irkçı ve anti-demokratik medya üretimi ve dağıtımı,
- İstikrarın esaslı bir surette devrimler, sivil ayaklanmalar ya da halk hareketlerine maruz bulunduğu ülkelerdeki ya da savaş halindeki ülkelerdeki müşteriler,
- Savaş veya devrim halindeki veya sivil ayaklanma altındaki ülkelerde silah veya askeri teçhizat imalatı veya satımı,
- “Kimberley” sürecine dâhil olmayan ülkelerde elmas madenlerinin kullanılması ve elmas ticareti,
- İnsanların kişisel haklarını sınırlayan veya insan haklarını ihlal eden projeler,
- Savunma sektörü uygulamaları çerçevesinde ihtilafli silahların üretimi veya ticareti,
- Kitle imha silahları, kimyasal silah ya da kara mayınları üretimi.

Etik Olmayan ve Gayriahlaki Faaliyetler

- Kumarhane veya kumarhane bulunduran konaklama tesisleri,
- Pornografi veya fuhuş ile ilgili işler,
- Hayvan deneyleri,
- Dürüstlüğü ve ahlaki karakteri tartışmalı müşteriler.

Kültürel Varlıklara Zarar Verebilecek Faaliyetler

- UNESCO Dünya Miras Listesi ve UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi’nde yer alan kültür varlıklarının belirgin ölçüde değişime uğraması, hasar görmesi veya ortadan kaldırılmasına sebep olabilecek faaliyetler.

Katılım Bankacılığı İlkelerine Aykırı Faaliyetler

- Katılım bankacılığı sisteminin ilkeleriyle çelişen krediler ve onun yasakladığı faaliyetler,
- Katılım bankalarının danışma heyetleri tarafından onaylanmış ürün ve hizmetler listesinin dışında kalan yasaklanmış faaliyetler.

Bu sektör ve faaliyetlerin yanı sıra bazı bankalar tarafından banka imajı açısından riskli olabilecek hususlarda daha üst komite ve mercilerin onayı aranabilmektedir.

3.3. Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Finansman Kategorileri

ÇSRY sistemine sahip olduğunu beyan eden 15 banka tarafından çevresel ve sosyal risk değerlendirmesine tabi tutulan finansman kategorilerine bakıldığında; proje finansmanı taleplerinin tüm bankalarca, kurumsal kredilerin 13 banka tarafından ve KOBİ kredilerinin 9 adet banka tarafından değerlendirmeye alındığı görülmektedir. Bu üç kategoriyi de çevresel ve sosyal risk değerlendirmesine tabi tutan banka sayısı ise 8 olup bunların toplam sektör payı %29’dur.

Çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi için esas alınan finansman büyüklüğü kriterinin proje finansmanı talepleri için genellikle 10 milyon ABD doları ve üzeri olduğu, KOBİ kredileri için ise 5 milyon ABD doları ve 1 milyon ABD doları altı gibi limitler bulunduğu gözlenmektedir.

Tablo 10: Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Finansman Kategorileri

Finansman Kategorisi	Banka Adedi				Sektör Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
Proje Finansmanı	1			1	3
Proje Finansmanı + Kurumsal Krediler	1	2	2	5	30
Proje Finansmanı + KOBİ Kredileri			1	1	1
Proje Finansmanı + Kurumsal Krediler + KOBİ Kredileri		4	4	8	29
Toplam	2	6	7	15	62

3.4. Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesi Sonuçları

Finansman taleplerine yönelik olarak çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi yaptığını beyan eden ve bu konuda veri raporlama kapasitesine sahip olan 13 adet banka bulunmakta olup bu bankaların toplam sektör payı %61'dir. Söz konusu bankalardan derlenen veriler ışığında, 2017 yılında toplam 452,3 milyar TL tutarında nakdi ve 32,2 milyar TL tutarında gayri nakdi kredinin çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi sürecinden geçtiği görülmektedir. Diğer yandan, değerlendirme sürecinden geçen kredilerin risk kategorileri itibarıyla dağılımını beyan eden 12 adet bankanın verileri, söz konusu nakdi kredilerin %92'sinin düşük riskli, %6'sının orta derece riskli ve %1'inin yüksek riskli olduğuna işaret etmektedir. Gayri nakdi krediler için ise söz konusu oranlar sırasıyla %93, %5 ve %2'dir.

Tablo 11: 2017 Yılında Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesine Tabi Tutulan Finansman Talepleri

	Nakdi Krediler			Gayri Nakdi Krediler		
	Adet	Tutar (Milyon TL)	Risk Kategorisi Dağılımı (%)	Adet	Tutar (Milyon TL)	Risk Kategorisi Dağılımı (%)
Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesinden Geçen Finansman Talepleri (13 Banka = %60,5)	143.105	452.303	-	27.241	32.413	-
Risk Kategorileri İtibarıyla Alt Dağılımı Raporlanan Finansman Talepleri (12 Banka = %56,6)	143.086	449.993	100	27.239	32.370	100
• Yüksek Riskli	27	6.214	1	7	614	2
• Orta Riskli	64.553	27.976	6	14.716	1.597	5
• Düşük Riskli	78.506	415.803	92	12.516	30.159	93

2017 yılsonu kredi bakiyesi itibarıyla ise; veri bildiriminde bulunan 16 banka tarafından nakdi kredi portföylerinin 236 milyar TL'lik ve gayri nakdi kredi portföylerinin 62 milyar TL'lik bölümünün değerlendirmeden geçmiş olduğu beyan edilmiştir. Söz konusu tutarlar sektördeki nakdi kredi portföyünün %11'inin ve gayri nakdi kredi portföyünün %9'unun risk değerlendirmesinden geçmiş olduğu anlamına gelmektedir. Kredilerin risk kategorileri itibarıyla iç dağılımını raporlayan 15 bankanın verileri ışığında ise; değerlendirmeden geçen nakdi kredilerin %51'inin düşük riskli, %30'unun orta derece riskli ve %20'sinin yüksek riskli olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu oranlar değerlendirmeden geçen gayri nakdi krediler için ise sırasıyla %88, %10 ve %2'dir.

Tablo 12: 2017 Yılsonu İtibarıyla Bankaların Portföyünde Yer Alan ÇSRD Sürecinden Geçmiş Krediler

	Nakdi Krediler			Gayri Nakdi Krediler		
	Adet	Tutar (Milyon TL)	Pay (%)	Adet	Tutar (Milyon TL)	Pay (%)
Banka Kredi Portföyü İçerisinde Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirmesinden Geçmiş Kümülatif Bakiye (16 Banka = %62,2)	130.489	236.148	11	31.298	61.659	9
Risk Kategorileri İtibarıyla Alt Dağılımı Raporlanan Krediler (12 Banka = %56,6)	130.419	223.374	100	31.289	61.499	100
• Yüksek Riskli	1.129	44.014	20	11	1.316	2
• Orta Riskli	73.662	66.196	30	14.716	6.147	10
• Düşük Riskli	55.628	113.164	51	16.562	54.036	88
(*) İlk satırda yer alan %11'lik oran nakdi krediler portföyü, %9'luk pay gayrinakdi krediler portföyü içerisindeki payı göstermekte olup diğer satırlardaki oranlar içsel dağılıma ilişkindir.						

3.5. Riskli Finansman Taleplerine Yönelik Prosedür

Yüksek veya orta derecede çevresel ve sosyal riskler içerdiği tespit edilen finansman taleplerinde karar mercii bankadan bankaya farklılaşmaktadır. ÇSRY sistemine sahip 15 bankadan, toplam sektör payları %5 olan 4 adet bankada karar mercii yönetim kuruludur. Toplam sektör payları %10 olan 2 adet bankada, yönetim kurulunun bu tip kredilerdeki karar yetkisinin bir kısmını tutara bağlı olarak kredi komitesine devrettiği görülmektedir. Sektördeki toplam payı %31 olan 4 adet bankada ise söz konusu riskli kredi taleplerinin genel müdürlük ve kredi komitesinin yanı sıra tutara bağlı olarak bölge ve şube müdürlüklerinde de karara bağlanabildiği görülmekte olup bu durum büyük ve orta ölçekli bankalarda kredi karar yetkisinin daha alt düzeylere devredilme eğilimine işaret etmektedir.

Tablo 13: Yüksek ya da Orta Derecede Riskli Finansman Talepleri İçin Karar Mercii

Kredi Karar Mercii	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
Yönetim Kurulu (YK)	1	1	2	4	5
YK ya da Kredi Komitesi (KK) (Tutara Göre)			2	2	10
YK, KK ya da Genel Müdürlük (GM) (Tutara Göre)		2	1	3	5
Genel Müdürlük		1	1	2	2
YK, KK, GM, Bölge Müdürlükleri, Şubeler (Tutara Göre)	1	2	1	4	31
Toplam	2	6	7	15	62

Gerek kredi kullandırım sürecinde gerekse sonrasında; söz konusu 15 bankanın hemen hepsinde riskleri izlemeye ve yönetmeye yönelik tedbir ve uygulamaların söz konusu olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, sözleşme aşamasında olumsuz etkileri ve olası riskleri önlemeye, azaltmaya ya da gidermeye yönelik tedbirler içeren plan ya da ilave koşullar sözleşmelere eklenebilmekte, finansman süresince proje/yatırım mekânına izleme ve değerlendirme amaçlı ziyaretler gerçekleştirilmekte, Çevresel ve Sosyal İzleme Raporu hazırlanmakta ilgili eylem

planına ve ilave koşullara aykırılık durumunda kredinin askıya alınması, geri çağırılması, faiz artırımı, sözleşmenin feshi gibi yaptırımlar uygulanabilmektedir. İzleme raporlarının hazırlanma sıklığı 3 aya kadar inebilmekle birlikte 6 ve 12 aylarda yoğunlaşmaktadır.

3.6. Portföy Düzeyinde Analizler

Bankaların, kullandıkları finansmana yönelik münferit analiz ve değerlendirmelerin yanı sıra kredi ve yatırım portföylerinin geneline yönelik analiz ve değerlendirmeler (örneğin etki analizleri, stres testleri, senaryo analizleri vb.) yapmaları da ÇSRY'nin önemli boyutlarından birisini teşkil etmektedir. Bu kapsamda; kredi ve yatırım portföyleri içerisinde yüksek çevresel ve sosyal risk içeren sektörlerin / faaliyetlerin ve eski teknoloji kullanan kredi müşterilerinin payının hesaplanması, kredi ve yatırım portföyünün CO₂ emisyon karşılığının hesaplanması, iklim değişikliğinin ve "Yeşil Ekonomi"ye geçişin banka üzerindeki olası etkilerinin tahmin edilmesi ilk akla gelen analiz ve değerlendirme konularını teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında; sektördeki toplam payı %20 olan üç bankanın bu tarz analizleri yapmakta ya da yaptırmakta olduğu beyan edilmiştir. Bu bankalar, Türkiye Garanti Bankası (*yüksek çevresel ve sosyal risk içeren sektörlerin / faaliyetlerin payının hesaplanması, kredi ve yatırım portföyünün CO₂ emisyon karşılığının hesaplanması, iklim değişikliğinin ve "Yeşil Ekonomi"ye geçişin olası etkilerinin tahmin edilmesi*), Türkiye Halk Bankası (*kredi ve yatırım portföyünün CO₂ emisyon karşılığının hesaplanması*) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankasıdır (*yüksek çevresel ve sosyal risk içeren sektörlerin / faaliyetlerin payının hesaplanması, iklim değişikliğinin ve "Yeşil Ekonomi"ye geçişin olası etkilerinin tahmin edilmesi*).

Araştırma kapsamında, bankalara benimsedikleri tanım çerçevesinde CO₂ yoğun sektörlerle kullandıkları toplam finansman da sorulmuştur. 2017 yılı kullanımlarına yönelik 7 adet bankadan, 2017 yılsonu portföy bakiyesine yönelik olarak ise 6 adet bankadan geri dönüş olmuştur. Gerek veri temin eden banka sayısının azlığı gerekse raporlanan finansman adet ve tutarları arasındaki büyük farklılıklar çoğu bankada bu konuya yönelik veri üretme kapasitesinin yeterli düzeyde olmadığına ve benimsenen CO₂ yoğun sektör ve faaliyet tanımları arasında önemli farklılaşmalar olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, toplulaştırılmış verilerin güvenilirliğinin ve temsil kabiliyetinin yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 14: CO₂ Yoğun Sektör ve Faaliyetlere Sağlandığı Beyan Edilen Finansman

	Nakdi Krediler			Gayri Nakdi Krediler		
	Adet	Tutar (Milyon TL)	Toplam Nakdi Krediler İçinde Pay (%)	Adet	Tutar (Milyon TL)	Toplam Gayri Nakdi Krediler İçinde Pay (%)
2017 Yılında Kullandırılan Yeni Kredi (7 banka = %35,7)	61.550	43.749	-	18.461	15.125	-
2017 Yılsonu İtibarıyla Portföy Bakiyesi (6 banka = %17,1)	106.382	64.055	3	129.606	27.583	4

3.7. Dış Hizmet Sunucuları ve Tedarikçiler

ÇSRY'nin bir diğer boyutunu da, bankaların faaliyetleri kapsamında "dış hizmet sunucuları" ve "tedarikçiler" üzerinden neden olabilecekleri negatif dışsallıkların önlenmesi ya da azaltılması oluşturmaktadır. Bu kapsamda, sektördeki toplam payı %39 olan 7 adet banka dış hizmet sunucusu ve tedarikçi seçimlerinde çevresel ve sosyal standartlar gözettiklerini beyan etmiştir. Buna mukabil, son 5 yıllık dönemde söz konusu standartlara uyumsuzluk nedeniyle hizmet sözleşmesi sona erdirdiğini beyan eden hiçbir banka bulunmamaktadır.

Tablo 15: Dış Hizmet Sunucusu ve Tedarikçi Seçiminde Çevresel ve Sosyal Riskleri Gözetilen Bankalar

	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
Çevresel ve Sosyal Riskleri Gözetilen Bankalar	1	2	4	7	39
Son 5 Yılda Riskler Nedeniyle Hizmet Alımı / Tedarik Sözleşmesi Sona Erdiren Bankalar	0	0	0	0	0

4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN FİNANSMANI

Sürdürülebilirliğin finansmanı başlığı altında temel olarak; çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanlarına kanallanılan geri dönüşlü ve geri dönüşsüz finansman ile bu amaca yönelik olarak borçlanma yoluyla temin edilen fonlar ele alınmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik alanlarına sağlanan finansman ile elde edilmesi beklenen faydaya yönelik tahminler de bu başlık altında sunulmuştur.

4.1. Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Alanlarına Kullanılan Finansman

2017 yılında sürdürülebilirlik alanlarına 26 banka tarafından toplam 60,4 milyar TL tutarında nakdi ve 3,2 milyar TL tutarında gayrinakdi finansman sağlandığı beyan edilmiştir. Nakdi krediler içerisinde 17,7 milyar TL ile kadın girişimciliği, 12,9 milyar TL ile sürdürülebilir tarım ve 12 milyar TL ile yenilenebilir enerji en fazla paya sahip alanlardır. Yenilenebilir enerji alanında ise en büyük payın 5,1 milyar TL ile güneş enerjisine ve 3,1 milyar TL ile hidroelektriğe ait olduğu görülmektedir.

Tablo 16: 2017 Yılında Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanan Yeni Finansman

Finansman Konusu	Finansman Sağlayan Banka Adedi	Nakdi Finansman		Gayri Nakdi Finansman	
		Adet	Tutar (Milyon TL)	Adet	Tutar (Milyon TL)
Yenilenebilir Enerji	24	801	12.014	117	2.442
- Rüzgâr	14	34	2.283	10	1.598
- Hidroelektrik	14	41	3.147	14	419
- Jeotermal	6	14	1.312	2	200
- Güneş	21	701	5.071	86	217
- Biyokütle	7	11	201	5	8
Enerji ve Kaynak Verimliliği	7	11.716	1.299	1	0
Emisyon Azaltımı / Karbon Yakalama	2	61	280	0	0
Sürdürülebilir Tarım	6	392.602	12.889	193	15
Sürdürülebilir Turizm	1	9	19	0	0
Su Arıtma	1	1.256	3.056	0	0
Sağlık Yatırımı	14	1.516	6.838	1.518	475
Eğitim Yatırımı	13	1.559	3.214	432	60
Kadın Girişimciler	10	94.998	17.687	1.667	214
Diğer	2	344	3.084	0	0
Toplam	26	504.862	60.380	3.928	3.206

2017 yılsonu itibarıyla sürdürülebilirlik alanlarına sağlanan toplam finansman bakiyesi 29 adet banka tarafından 143,4 milyar TL nakdi kredi ve 13,5 milyar TL gayri nakdi kredi olarak beyan edilmiş olup bu tutarların sektörün toplam nakdi ve gayri nakdi krediler içerisindeki payları sırasıyla %7 ve %2'dir. Nakdi finansman sağlanan sürdürülebilirlik alanları içerisinde tutar olarak ilk sırada 69,2 milyar TL ile yenilenebilir enerji, ikinci sırada 27,8 milyar TL ile kadın girişimciler ve üçüncü sırada 15,3 milyar TL ile sürdürülebilir tarım gelmektedir. Yenilenebilir enerji alanında ise ilk sıralarda sırasıyla 39,2 milyar TL ile hidroelektrik ve ardından 10 milyar TL ile rüzgâr enerjisi yer almaktadır.

Tablo 17: 2017 Yılı Sonu İtibarıyla Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanmış Finansman Bakiyesi

Finansman Konusu	Finansman Sağlayan Banka Adedi	Nakdi Finansman					Gayri Nakdi Finansman		
		Adet	Tutar (Milyon TL)	Toplam Nakdi Krediler İçindeki Pay (%)	Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Milyon TL)	TGA Oranı (%)	Adet	Tutar (Milyon TL)	Toplam Gayri Nakdi Krediler İçindeki Pay (%)
Yenilenebilir Enerji (*)	27	1.891	69.175	3,3	688	1,0	472	11.044	1,7
- Rüzgâr	19	161	9.964	0,5	0	0,0	83	6.779	1,0
- Hidroelektrik	20	401	39.161	1,9	659	1,7	152	2.183	0,3
- Jeotermal	12	55	8.890	0,4	0	0,0	19	534	0,1
- Güneş	23	1.217	8.365	0,4	0	0,0	197	495	0,1
- Biyokütle	17	57	1.464	0,1	0	0,0	21	159	0,0
Enerji ve Kaynak Verimliliği	9	32.078	3.275	0,2	3	0,1	6	107	0,0
Emisyon Azaltımı / Karbon Yakalama	3	135	915	0,0	0	0,0	13	150	0,0
Sürdürülebilir Tarım	7	487.073	15.287	0,7	407	2,6	322	27	0,0
Sürdürülebilir Turizm	1	25	283	0,0	0	0,0	0	0	0,0
Su Arıtma	1	830	5.579	0,3	0	0,0	0	0	0,0
Sağlık Yatırımı	18	2.731	7.442	0,4	22	0,3	3.008	1.636	0,3
Eğitim Yatırımı	13	4.674	3.505	0,2	15	0,4	1.105	228	0,0
Kadın Girişimciler	10	303.310	27.817	1,3	779	2,7	4.136	323	0,1
Diğer	2	312	10.089	0,5	0	0,0	0	0	0,0
Toplam	29	833.059	143.369	6,8	1.915	1,3	9.062	13.516	2,1

(*) Bir banka tarafından “yenilenebilir enerji finansmanı” başlığı altında verilen ve detayı temin edil(e)meyen rakamları da içerdiğinden alt detay toplamı ile tutmamaktadır.

Bankalarca, söz konusu alanlara sağlanan finansman için uzun ve esnek vade imkanları ile faiz oranı avantajları sağlandığı ifade edilmektedir. Özellikle uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlarla kullanılan kredilerde, piyasa oranlarının ortalama 1 puan altında faiz oranlarıyla ve 10 yılın üzerinde vadelerle finansman sağlanabildiği beyan edilmektedir. Ayrıca, bir banka tarafından ise kadın girişimcilere kullandırılan kredilerde dosya masrafında %50 indirim yapılmakta olduğu bildirilmiştir.

4.2. Kullandırılan Finansman ile Elde Edilmesi Beklenen Katkı

Sürdürülebilirlik alanlarına sağlanan finansman ile elde edilmesi beklenen olumlu katkıyı (emisyon azaltımı, enerji tasarrufu ve su geri dönüşümü vb.) hesapladığını beyan eden 8 adet banka bulunmakta olup bunların sektördeki payı %40'dır. Söz konusu bankaların 2 adedi yıllık yerine bugüne kadar sağlanan tüm finansmandan elde edilen kümülatif katkıyı raporlamıştır. Geri kalan 6 adet bankanın portföylerinde yer alan krediler için raporladığı yıllık olumlu katkı tutarları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 18: Sürdürülebilirlik Alanlarına Sağlanan Finansman ile Elde Edilmesi Beklenen Yıllık Emisyon Azalimleri

Finansman Konusu	Veri Temin Eden Bankalar		Toplam Finansman Bakiyesi (Nakdi + G. Nakdi) (Milyon TL)	Yıllık CO ₂ Emisyon Azaltımı Tahmini (Bin ton)
	Banka Adedi	Toplam Sektör Payı (%)		
Yenilenebilir Enerji	4	20	16.192	10.197
- Rüzgâr	4	20	5.693	3.141
- Hidroelektrik	3	20	9.056	4.855
- Jeotermal	1	9	112	248
- Güneş	4	20	1.254	1.080
- Biyokütle	2	10	77	873
Enerji ve Kaynak Verimliliği	1	9	211	66
Emisyon Azaltımı / Karbon Yakalama	1	8		113
Toplam (*)	6	38	16.403	16.667
(*) Bir adet banka için alt dağılımı verilmeksizin raporlanan "toplam katkı" tutarı da ilave edildiğinden emisyon azaltımı toplamı alt kırılımların toplamından farklıdır.				

2017 yılsonu itibarıyla söz konusu 6 adet bankanın yenilenebilir enerji, enerji/kaynak verimliliği ve emisyon azaltımı/karbon yakalama alanlarına sağlamış olduğu finansman ile CO₂ emisyonunda sağlanması öngörülen toplam emisyon azalımının 16,7 milyon ton olduğu görülmektedir. Bu alanlara sağlanan finansman ile bunlardan elde edilen azaltım tutarları esas alınarak ve belli varsayımlar altında (bu konuda raporlama yap(a)mayan bankaları da içerecek şekilde) sektör genelinde kabaca yılda yaklaşık 68,3 milyon ton civarında bir CO₂ emisyonunun

önlenmekte olduğu tahmin edilmektedir²¹. Bu tutar Türkiye'nin yıllık emisyon tahmininin yaklaşık %13'üne tekabül etmektedir²².

4.3. Sosyal Sorumluluk Alanlarına Aktarılan Kaynaklar

Bankalar sosyal sorumluluk alanlarına aktardıkları kaynaklar aracılığıyla da pozitif dışsallıklar yaratmakta ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine, üretkenliğin artırılmasına, sosyal barışa ve bütünleşmeye katkı sağlamaktadır. Doğrudan bir ekonomik ve finansal faydadan çok bir itibar ve halkla ilişkiler faaliyeti olarak görülen söz konusu projeler genellikle çevre, sağlık, eğitim, gençlik ve spor, engellilerin desteklenmesi ve kültür gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yaklaşık yarısının sosyal sorumluluk alanlarına kaynak ayırdığı ve ayrılan kaynağın sektör bilanço büyüklüğüne oranının onbinde 1 ve sektörün toplam gelirlerine oranının ise onbinde 6 - 8 civarında seyrettiği görülmektedir. 2017 yılında sosyal sorumluluk projelerine kaynak ayıran banka sayısı 28 ve ayrılan toplam kaynak 195,3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 19: Sosyal Sorumluluk Alanlarına Aktarılan Kaynaklar

	2015	2016	2017
Sosyal Sorumluluk Alanlarına Kaynak Ayıran Banka Adedi	24	26	28
Aktarılan Toplam Kaynak (Bin TL)	177.289	198.574	195.261
• Kamu Sermayeli Bankaların Payı (%)	38	41	42
• Özel Sermayeli Bankaların Payı (%)	44	44	44
• Yabancı Sermayeli Bankaların Payı (%)	19	15	14
• Mevduat Bankalarının Payı (%)	79	76	80
• Kalkınma-Yatırım Bankalarının Payı (%)	11	16	15
• Katılım Bankalarının Payı (%)	10	9	5
Sektör Bilanço Büyüklüğüne Oran (Onbinde)	1	1	1
Toplam Gelirlere Oran (Onbinde)	9	8	6

Sosyal sorumluluk alanlarına, sektördeki ağırlıklarıyla paralel şekilde, özellikle özel ve kamu sermayeli bankalarca kaynak ayrıldığı, yabancı sermayeli bankaların ise sektördeki paylarının daha altında kaynak tahsis ettiği gözlenmektedir. 2017 yılı itibarıyla söz konusu grupların payı

²¹ Raporlama yapan her bir banka için, her bir ilgili sürdürülebilirlik konusuna yönelik yılsonu toplam finansman (nakdi kredi + gayri nakdi kredi) bakiyeleri ile bu sürdürülebilirlik alanından elde edilmekte olduğu beyan edilen yıllık emisyon azaltım tutarları arasında bir katsayı belirlenmiş, birden fazla banka için elde edilen katsayıların ortalamaları hesaplanmış, bu yapılırken aşırı farklılık gösteren uç değerler gözardı edilmiştir. Bu şekilde elde edilen katsayı ortalamaları sektör genelindeki finansman rakamlarına uygulanarak her bir sürdürülebilirlik konusu için kabaca emisyon azaltım tutarları hesaplanmıştır.

²² Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2016 yılı için açıklanan Türkiye'nin yıllık emisyon toplamı 496,1 milyon tondur (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27685>). Bu veriler ışığında, son 5 yıllık dönemdeki artış oranlarının ortalaması esas alınarak 2017 yılı için yaklaşık 510 milyon tonluk bir emisyon tutarı tahmin edilmiştir.

sırasıyla %44, %42 ve %14 olmuştur. Bu alanlara en fazla kaynak ayıran bankalar ise 2017 yılı itibarıyla sırasıyla T. İş Bankası, T. Halk Bankası, İller Bankası²³ ve T. Garanti Bankası olmuştur.

Fonksiyonel gruplar açısından ise, 2017 yılı itibarıyla sosyal sorumluluk alanlarına ayrılan kaynaklar içerisinde mevduat bankalarının %80, kalkınma ve yatırım bankalarının %15 ve katılım bankalarının ise %5 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir.

4.4. Sürdürülebilirliğin Finansmanı Amacıyla Temin Edilen Fonlar

2017 yılında Türkiye’de faaliyet gösteren 7 adet banka tarafından sürdürülebilirliğin finansmanı amacıyla yurtdışındaki muhtelif kuruluşlardan 863,4 milyon ABD doları tutarında kredi kullanıldığı beyan edilmiştir. Söz konusu banka sayısı ve borçlanma tutarı, önceki iki yıla göre yaklaşık yarı yarıya bir azalmaya işaret etmektedir. Tutar itibarıyla kreditor kuruluşlar arasında ilk sırada 200 milyon ABD doları ile IFC, ikinci sırada 165,6 milyon ABD doları ile Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve üçüncü sırada 140 milyon ABD doları ile Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) bulunmaktadır.

Tablo 20: Sürdürülebilirliğe Yönelik Olarak Yurtdışı Kuruluşlardan Kullanılan Krediler

Kreditör Kuruluş	2015		2016		2017	
	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)
Uluslararası Finans Kurumu (IFC)	2	150,0	1	25,0	2	200,0
Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)	3	80,7	5	216,6	5	62,7
Yeşil İçin Büyüme Fonu (GGF)	1	11,0	0	0,0	0	0,0
Küresel İklim Ortaklık Fonu (GCPF)	1	30,0	0	0,0	0	0,0
Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)	4	394,6	5	437,7	2	140,0
Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	4	349,4	5	431,2	2	165,6
Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB)	1	38,4	2	121,2	1	35,7
İslam Kalkınma Bankası	0	0,0	0	0,0	1	26,2
Fransız Kalkınma Ajansı (AFD)	0	0,0	2	135,9	1	47,9
Alman Kalkınma Bankası (KfW)	1	218,2	1	159,0	0	0,0
Avusturya Kalkınma Bankası (OeEB)	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Hollanda Kalkınma Bankası (FMO)	1	44,2	1	35,0	0	0,0
Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC)	1	30,0	1	51,7	1	29,2
Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA)	1	22,0	1	20,2	1	61,1
Denizaşırı Özel Yatırım Kurumu (OPIC)	1	50,0	0	0,0	0	0,0
Ekonomik İşbirliği için Teşvik ve İştirak Şirketi (PROPARCO)	1	32,8	2	132,4	0	0,0
Diğer (*)	2	272,7	2	245,8	1	95,2
TOPLAM (**)	13	1.724,1	12	2.011,8	7	863,4
(*) İki adet kalkınma bankası tarafından CEB, AFD, OPIC, OeEB, JBIC, KfW, IDB, IBRD gibi kuruluşlardan alınan muhtelif kredilerin toplamıdır.						
(**) İlgili yıl itibarıyla kreditor kuruluşların en az birinden kredi kullanan bankaların toplam sayısını göstermektedir.						

²³ Kamu bankası niteliğindeki İller Bankası, misyonu ve mevzuatı gereği yerel yönetimlere yönelik olarak içmesuyu şebeke onarımı, derslik-okul-yurt-pansiyon yapımı, park-bahçe yapımı-çevre düzenlemesi gibi projelere karşılıksız finansal destek vermektedir.

2017 yılsonu itibarıyla ise; Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sürdürülebilirliğin finansmanı amacıyla yurtdışındaki 16 ayrı kuruluştan kullandığı krediler dolayısıyla toplam 11,2 milyar ABD doları (yaklaşık 42,4 milyar TL) tutarında bakiye yükümlülüğünün bulunduğu beyan edilmiştir. Bu tutar sektördeki bilanço yükümlülükleri toplamının %1,3’üne, özkaynaklar hariç yükümlülükler toplamının %1,5’ine ve bankalara borçlar toplamının %8,9’una tekabül etmektedir. Bakiye yükümlülük tutarı itibarıyla kreditor kuruluşlar arasında ilk sırada 3,4 milyar ABD doları ile Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve ikinci sırada 2,4 milyar ABD doları ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) bulunmaktadır.

Tablo 21: Yurtdışından Kullanılan Kredilerden Kaynaklanan Bakiye Yükümlülükler

Kreditör Kuruluş	2015 Yılsonu		2016 Yılsonu		2017 Yılsonu	
	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)	Banka Adedi	Tutar (Milyon ABD Doları)
Uluslararası Finans Kurumu (IFC)	4	323,4	4	213,2	5	282,4
Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)	6	2.075,9	6	2.324,6	6	2.424,1
Yeşil İçin Büyüme Fonu (GGF)	2	38,3	2	13,4	1	9,7
Küresel İklim Ortaklık Fonu (GCPF)	1	30,0	1	30,0	1	30,0
Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)	8	1.530,8	8	1.727,4	8	1.539,1
Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	6	3.093,9	6	3.272,0	6	3.363,4
Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB)	1	117,6	1	115,0	1	142,4
İslam Kalkınma Bankası	1	338,0	2	381,7	2	336,2
Fransız Kalkınma Ajansı (AFD)	2	110,6	2	117,3	3	163,3
Alman Kalkınma Bankası (KfW)	3	776,7	3	737,0	2	928,2
Avusturya Kalkınma Bankası (OeEB)	1	27,3	1	22,0	1	19,9
Hollanda Kalkınma Bankası (FMO)	1	44,2	2	74,6	2	62,4
Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC)	1	61,4	1	104,8	1	126,8
Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA)	1	430,8	1	251,1	1	353,6
Deniz aşırı Özel Yatırım Kurumu (OPIC)	2	395,0	2	395,0	2	381,8
Ekonomik İşbirliği için Teşvik ve İştirak Şirketi (PROPARCO)	3	150,2	4	261,6	4	276,6
Diğer (*)	2	478,0	2	548,1	2	779,2
TOPLAM KREDİLER	16	10.022,0	16	10.588,8	16	11.219,0
Toplam Krediler / Toplam Yükümlülükler (%)		1,2		1,4		1,3
Toplam Krediler / Özkaynaklar Hariç Toplam Yükümlülükler (%)		1,4		1,5		1,5
Toplam Krediler / Bankalara Borçlar (%)		8,0		8,9		8,9
(*) İki adet kalkınma bankası tarafından CEB, AFD, OPIC, OeEB, JBIC, KfW, IDB, IBRD gibi kuruluşlardan alınan muhtelif kredilerin toplamıdır.						

Sürdürülebilirliğin finansmanına yönelik olarak fon temin etmek amacıyla menkul kıymet ihracı nispeten yeni gelişmekte olan bir yöntemdir. 2017 yılsonu itibarıyla 5 adet banka tarafından beyan edilen ve 14 tertip halinde gerçekleştirilmiş olan ihraçlardan kaynaklanan toplam yükümlülük tutarı 2 milyar ABD dolarıdır. Bu tutar sektörün toplam bilanço yükümlülüklerinin %0,2'sine ve toplam ihraç edilen menkul kıymetlerin %5,3'üne tekabül etmektedir.

İhraçların çok büyük bölümü EBRD, EIB, IFC gibi nitelikli yatırımcılara yönelik özel ihraçlar niteliğinde olup yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, kadın girişimciler, tarım, küçük ve orta ölçekli işletmeler gibi alanların finansmanı amacıyla gerçekleştirilmiştir. Menkul kıymetlerin vadesi 3 yıl ile 13 yıl arasında değişmekte olup bakiye yükümlülüklerin ağırlıklı ortalama vadesi yaklaşık 7 yıldır (85 ay).

Tablo 22: Sürdürülebilirliğin Finansmanına Yönelik Olarak İhraç Edilen Menkul Kıymetler

Menkul Kıymet Türü	İhraç Tarihi	Vade Süresi (Ay)	Para Birimi	Bakiye Tutar (Milyon)	ABD Doları Karşılığı (Milyon) (*)
Tahvil	08/2011	144	EUR	43,1	51,6
Tahvil	07/2013	154	ABD Doları	110,5	110,5
Tahvil	07/2015	145	ABD Doları	76,1	76,1
Varlık Teminatlı Menkul Kıymet	12/2015	39	TL	319,4	84,7
Yeşil Tahvil	05/2016	60	ABD Doları	300,0	300,0
Seküritizasyon	08/2016	98	ABD Doları	250,0	250,0
Varlık Teminatlı Menkul Kıymet	11/2016	58	TL	180,0	47,7
Sürdürülebilir Sermaye Benzeri Tahvil	03/2017	120	ABD Doları	300,0	300,0
İpotek Teminatlı Menkul Kıymet (Yeşil Mortgage)	06/2017	60	TL	528,7	140,2
İpotek Teminatlı Menkul Kıymet (Yeşil Mortgage)	08/2017	60	TL	313,0	83,0
İpotek Teminatlı Menkul Kıymet	10/2017	72	TL	536,3	142,2
İpotek Teminatlı Menkul Kıymet	10/2017	73	ABD Doları	250,0	250,0
İpotek Teminatlı Menkul Kıymet	10/2017	60	TL	528,8	140,2
Varlık Teminatlı Menkul Kıymet	12/2017	36	TL	192,0	50,9
Ağırlıklı Ortalama:		85	Toplam		2.027,0
Toplam Bilanço Yükümlülüklerine Oran (%):					0,2
Toplam İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Oran (%):					5,3
(*) 2017 yılsonu kurları ile hesaplanmıştır.					

Söz konusu ihraçlar arasında uluslararası kabul görmüş standartlar itibarıyla yeşil menkul kıymet olarak mütalaa edilen ilk ihraç 2016 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından gerçekleştirilen 5 yıl vadeli ve 300 milyon ABD doları tutarındaki yeşil tahvil ihracıdır. Bunu aynı Banka tarafından 2017 yılında ihraç edilen 10 yıl vadeli ve 300 milyon ABD doları tutarındaki sürdürülebilir sermaye benzeri tahvil ihracı izlemiştir. Son dönemde dikkat çeken uygulamalardan birisi de çevreye duyarlı ve enerji verimliliği yüksek konutlara finansman sağlamaya yönelik olarak ihraç edilen ipotek teminatlı menkul kıymetlerdir.

5. ÇEVRESEL AYAKİZİ

Bankacılık sektörü, yatırımlara ve tüketime finansman sağlamak suretiyle sürdürülebilirlik üzerinde yarattığı geniş kapsamlı etkilerin yanı sıra aynı zamanda insan kaynağıyla, binalarıyla, operasyonel faaliyetleriyle kaynak tüketerek ve emisyon gerçekleştirerek kendi çevresel ayakizini de yaratmaktadır.

5.1. Temel Kaynak Tüketimleri

Bankalarca yapılan bildirimler ışığında ve bildirimde bulunamayan bankaların payları da belli varsayımlar altında hesaba katılmak suretiyle, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yaklaşık olarak ülkedeki elektrik tüketiminin %0,4’ünü, içme ve kullanma suyu, doğalgaz, benzin ve motorin tüketiminin %0,1’ini, kâğıt tüketiminin ve kâğıt geri dönüşümünün %0,2’sini gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir²⁴. Kullanılan kâğıt miktarının, ülke genelindeki oranla uyumlu şekilde, yaklaşık yarısının geri dönüşüme gönderildiği tahmin edilmektedir.

Tablo 23: Bankaların Kaynak Tüketimleri

Tüketim Kalemleri	Raporlama Yapan Bankalar		2016 (*)	2017 (*)	
	Adet	Toplam İnsan Kaynağı İçindeki Payı (%)	Miktar	Miktar	Ulusal Toplam İçindeki Pay (*) (Tahmin)
Elektrik (Mwh)	47	100	1.048.122	1.050.120	0,4
Su (Bin m ³)	44	85	2.769	2.887	0,1
Isıtma Amaçlı Enerji Tüketimi					
• Doğalgaz (Bin m ³)	38	80	27.068	32.594	0,1
• Mazot (Bin Lt.)	10	39	1.128	1.052	-
• Kömür (ton)	6	35	780	678	-
• Fuel Oil (Bin Lt.)	7	37	513	527	-
Araç Filosu Enerji Tüketimi					
• Benzin (Bin Lt.)	35	85	2.102	2.238	0,1
• Motorin (Bin Lt.)	44	100	29.839	31.690	0,1
Elektrik Jeneratörü için Yakıt (Bin Lt.)	32	78	1.184	913	-
Kâğıt Tüketimi (Ton)	46	97	13.795	13.877	0,2
Geri Dönüşüme Gönderilen Kâğıt (Ton)	35	94	5.602	6.966	0,2
(*) Bir adet büyük ölçekli banka tarafından yalnızca genel müdürlük birimleri için tüketim rakamları raporlanmış olup genel müdürlük birimlerinde çalışmakta olan insan kaynağı dikkate alınarak banka geneli için varsayımsal tahmin yapılmıştır.					

²⁴ Kaynak tüketimleri itibarıyla bankacılık sektörünün neden olduğu çevresel ayakizi hakkında genel bir fikir verebilmek amacıyla belli varsayımlar altında tahmin yapılmaya çalışılmıştır. Raporlama yapan bankaların verileri ışığında, temel kaynak tüketim miktarları ile “istihdam edilen insan kaynağı” arasında, beklenebileceği üzere, yüksek korelasyon katsayıları olduğu görülmektedir (Bu katsayılar elektrik tüketimi için %91, su tüketimi için %81, doğalgaz tüketimi için %84, motorin tüketimi %83 ve kâğıt tüketimi için %85 olarak bulunmuştur). Bu gözlemden hareketle, raporlama yapamayan çoğu küçük ölçekli bankaların verisi de insan kaynağı dikkate alınmak suretiyle kabaca tahmin edilerek sektör toplamı hesaplanmaya çalışılmıştır. Ardından TÜİK ve EPDK verileri ile çeşitli araştırma raporlarında yer alan veriler kullanılarak bankacılık sektörünün payları hesaplanmıştır. Bu çerçevede, 2017 yılında ülke genelinde; fiili elektrik tüketimi 292 milyar kilowatt saat, belediyelerce içme ve kullanma suyu için çekilen su miktarı yaklaşık 6,2 milyar m³, benzin tüketimi 2,3 milyon ton (3,1 milyar litre), motorin tüketimi 24,2 milyon ton (29 milyar litre), tüm segmentlerde toplam kâğıt tüketimi yaklaşık 6,5 milyon ton ve geri dönüşüme gönderilen kâğıt miktarı 3,2 milyon ton olarak esas alınmıştır.

5.2. Sera Gazı Emisyonları

Atmosfere salınan sera gazlarının raporlanması konusunda, Sera Gazı Protokolü (Greenhouse Gas Protocol) küresel düzeyde hükümetler ve iş dünyası tarafından benimsenen standartlar ortaya koymaktadır. Protokol çerçevesinde, sera gazı emisyonu üç farklı kapsamda raporlanmaktadır:

Kapsam 1 (Doğrudan emisyonlar): Doğrudan firmaya ait ya da firmanın kontrolünde bulunan kaynaklardan (örneğin fosil yakıt kullanan kalorifer sistemleri, kazanlar, taşıt araçları, fırınlar ile kimyasal üretim sistemleri vb.) salınan gazlar.

Kapsam 2 (Dolaylı emisyonlar): Firma tarafından satın alınan elektrik ve buhar enerjisinin üretimi sırasında açığa çıkan gazlar.

Kapsam 3 (Diğer dolaylı emisyonlar): Firma faaliyetlerinin bir sonucu olmakla beraber firmaya ait ya da firmanın kontrolünde olmayan kaynaklardan ve faaliyetlerden (örneğin firma tarafından satın alınan malzemelerin ve yakıtların üretiminden ve firmaya ait olmayan araçlarla taşınmasından, dış hizmet alımlarından, atıkların tasfiyesinden, satılan ürün ve hizmetlerin kullanımından) ortaya çıkan gazlar. Aynı zamanda “değer zinciri emisyonları” olarak bilinen bu emisyonların raporlanması isteğe bağlıdır.

Bu çerçevede, 2016 yılı için 12 adet ve 2017 yılı için 13 adet banka tarafından sera gazı emisyon raporlaması gerçekleştirilmiş olup bu bankaların tamamı yıllık kaynak tüketimi ve emisyon değerlerinin ölçümü, hesaplanması veya doğrulanması için dış hizmet alımı yaptıklarını beyan etmişlerdir.²⁵ 2016 yılı için raporlama yapan 12 bankanın emisyon toplamalarının (Kapsam 1 + Kapsam 2) yaklaşık 450,4 bin ton ve 2017 yılı için raporlama yapan 13 bankanın emisyon toplamalarının yaklaşık 467,4 bin ton CO₂ civarında olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Bankaların Sera Gazı Emisyon Raporlamaları

Kapsam	2016			2017		
	Raporlayan Banka Sayısı	Sektördeki İnsan Kaynağı İçindeki Payı (%)	Ton CO ₂	Raporlayan Banka Sayısı	Sektördeki İnsan Kaynağı İçindeki Payı (%)	Ton CO ₂
Kapsam 1	12	69	129.065	13	71	128.469
Kapsam 2			321.354			338.899
Kapsam 3			74.046			69.105
Toplam (Kapsam 1 + 2)			450.419			467.368

Raporlama yapan bankaların kaynak tüketimleri ile bunlar tarafından raporlanan emisyon miktarları dikkate alınarak ve belli varsayımlar altında 2017 yılında sektör geneline ait emisyon miktarlarının Kapsam 1 için yaklaşık 201 bin ton CO₂ ve Kapsam 2 için yaklaşık 470 bin ton CO₂

²⁵ Bir adet büyük ölçekli banka tarafından yalnızca genel müdürlük birimleri için sera gazı emisyonu rakamları raporlanmış olup genel müdürlük birimlerinde çalışmakta olan insan kaynağı dikkate alınarak banka geneli için varsayımsal tahmin yapılmıştır.

ve toplamda 671 bin ton CO₂ civarında olduğu tahmin edilmektedir²⁶. 2016 yılı için Türkiye’deki toplam sera gazı emisyon miktarına ilişkin olarak TÜİK tarafından açıklanan 496,1 milyon ton CO₂ seviyesindeki veri²⁷ dikkate alındığında Türk bankacılık sektörünün ülkedeki toplam emisyonun kabaca yaklaşık %0,13’ünü gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir.

5.3. Çevresel Ayakizinin Küçültülmesine Yönelik Standartlara Uyum

Çevresel ayakizinin küçültülmesine yönelik olarak, başta Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlarca kurumsal süreçlerin yönetimine ve fiziksel mekânlara dair bir takım standartlar belirlenmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de Uluslararası Çevre Yönetim Sistemi Standardı (ISO 14001) belgesine sahip 7, Sera Gazı Yönetim Standardı (ISO 14064) belgesine sahip 2 ve Enerji Yönetim Sistemi Standardı (ISO 50001) belgesine sahip olan 1 banka bulunmakta olup bunların sektördeki toplam payları sırasıyla %41, %19 ve %9’dur.

Ayrıca, Sera Gazı Raporlaması Uluslararası Güvence Standardına (ISAE 3410) uyumu belgelenmiş 1 adet, WWF Yeşil Ofis Diplomasına sahip 1 adet ve genel müdürlük binası Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik (LEED) Sertifikasına sahip olan 8 adet banka bulunmaktadır. Bu bankaların sektör içerisindeki payları sırasıyla %8, %10 ve %12’dir.

Tablo 25: Çevresel Ayakizinin Küçültülmesine Yönelik Standartlara Uyumu Gösteren Belgeler

Standart	Banka Adedi				Toplam Aktif Payı (%)
	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam	
Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) Standartları (*)	3	3	1	7	41
• Çevre Yönetim Sistemi (ISO 14001)	3	3	1	7	41
• Sera Gazı Yönetimi (ISO 14064)	2	2		4	19
• Sosyal Sorumluluk (ISO 26000)					
• Enerji Yönetim Sistemi (ISO 50001)	1			1	9
Sera Gazı Raporlaması Uluslararası Güvence Standardı (ISAE 3410)	1			1	8
WWF Yeşil Ofis Diploması (**)			1	1	10
Enerji ve Çevre Dostu Tasarımda Liderlik (LEED) Sertifikası (**)		3	5	8	12
• Platin			1	1	0
• Gold		3	3	6	8
• Gümüş			1	1	4
(*) Tabloda yer alan ISO standartlarından en az birisine sahip bankaları göstermektedir.					
(**) Genel müdürlük binası için					

²⁶ Basit regresyon analizi kapsamında sera gazı emisyonu ile yakıt tüketimleri arasında katsayılar hesaplanmış ve söz konusu katsayılar yardımıyla sera gazı emisyonu raporlamayan bankalar için emisyon değerleri kabaca tahmin edilmeye çalışılmıştır.

²⁷ Türkiye İstatistik Kurumu: Sera Gazı Emisyon İstatistikleri 2016, Nisan 2018

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27675>

6. SOSYAL PERFORMANS

Sürdürülebilirliğin önemli bir boyutunu da; cinsiyet eşitliği, insan hakları, yerel topluluk çıkarları, dezavantajlı kesimlerin ürün ve hizmetlere erişimi, adil istihdam ve tüketici hakları gibi hususları içeren sosyal konular oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında, özellikle kadınların sektördeki mevcudiyeti ve dezavantajlı kesimlerin Otomatik Vezne Makineleri (ATM) üzerinden finansal sisteme erişim imkânlarına yönelik veri derlenmiştir. Söz konusu verilere geçmeden önce, Türk bankacılık sektöründe çevresel konuların yanı sıra ağırlıklı olarak insan hakları, adil istihdam ve işletme uygulamaları, tüketici hakları ve yerel toplulukların gelişimi ve süreçlere dâhil edilmesi gibi konulara yönelik olan ISO 26000 belgesine sahip herhangi bir bankanın bulunmadığı belirtilmelidir.

6.1. Kadın Çalışanların ve Yöneticilerin Payı

2017 yılsonu itibarıyla Türk bankacılık sektöründe kadın çalışanların toplam çalışanlar içerisindeki payı %49 seviyesinde olup yüzdeler dilimlere itibarıyla bakıldığında bankaların önemli bir bölümünün %40-59 aralığında yer aldığı görülmektedir. Söz konusu oran kadınların toplam istihdam, hizmetler sektörü istihdamı ve finans sektörü istihdamı içerisindeki payından (sırasıyla %31, %29 ve %42) daha yüksek bir seviyeyi ifade etmektedir²⁸.

Sektörde kadın çalışan oranının en yüksek olduğu bankalar sırasıyla Standard Chartered Yatırım Bankası (%68), Yapı Kredi Bankası (%63) ve HSBC'dir (%63). Bu bankaları %56 ile Deutsche Bank ve Garanti Bankası izlemektedir. Kadın çalışan oranının en fazla olduğu banka grupları ise sahiplik itibarıyla yabancı bankalar (%55) ve kuruluş türü itibarıyla mevduat bankalarıdır (%51).

Tablo 26: Türk Bankacılık Sektöründe Kadın Çalışanların Oranı

	Banka Adedi							Sektör Payı (%)
	Sahiplik İtibarıyla			Kuruluş Türü İtibarıyla			Sektör Toplamı	
	Kamu	Özel	Yabancı	Mevduat	Kalkınma-Yatırım	Katılım		
Yüzdelik Dilimler								
%60 - 69		1	2	2	1		3	10
%50 - 59	1	4	10	14	1		15	54
%40 - 49	2	6	9	11	6		17	13
%30 - 39	3	2	3	4	3	1	8	18
%20 - 29	2	1			2	1	3	1
%10 - 19	1	2	1	1		3	4	3
Toplam	9	16	25	32	13	5	50	100
Ortalama Kadın Çalışan Oranı (%)	42	49	55	51	35	20	49	100

²⁸ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK): Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri 2017
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

Sektördeki yöneticilerin²⁹ cinsiyet dağılımına bakıldığında ise; tüm istihdam açısından gözlenen dengeli dağılımın yerini kadınlar açısından daha düşük bir orana bıraktığı görülmektedir. Sektörde yöneticilik yapan kadınların oranı %32 olup yüzdeler dilimlere itibarıyla bankaların önemli bir bölümü %40-49 ve %20-29 aralıklarında yer almaktadır. Bankacılık sektöründe kadın yöneticilerin oranı, sektördeki genel istihdam içindeki paylarına göre düşük olmakla beraber, ülkede (küçük işletmeler hariç) tüm üst düzey ve orta kademe yöneticiler arasında kadınların oranı olan %17'nin³⁰ hayli üzerindedir.

Sektörde kadın yöneticilerin oranının en yüksek olduğu bankalar sırasıyla Standard Chartered Yatırım Bankası (%79), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (%55) ve HSBC'dir (%53). Büyük ölçekli bankalar arasında ise en yüksek oranlar %43 ile Yapı Kredi Bankasına ve %41 ile İş Bankasına aittir. Kadın yönetici oranının en fazla olduğu banka grupları ise sahiplik itibarıyla yabancı bankalar (%41) ve kuruluş türü itibarıyla mevduat bankalarıdır (%36). Bu noktada, kamu bankaları ve katılım bankaları gruplarının sırasıyla %25'lik ve %8'lik oranlarla kadın yöneticilerin en düşük paya sahip olduğu banka grupları olması dikkat çekmektedir.

Tablo 27: Türk Bankacılık Sektöründe Kadın Yöneticilerin Oranı

	Banka Adedi							Sektör Payı (%)
	Sahiplik İtibarıyla			Kuruluş Türü İtibarıyla				
	Kamu	Özel	Yabancı	Mevduat	Kalkınma-Yatırım	Katılım	Toplam	
Yüzdelik Dilimler								
%70 - 79			1		1		1	0
%60 - 69								
%50 - 59		1	4	4	1		5	2
%40 - 49		4	7	10	1		11	37
%30 - 39	2	6	8	11	5		16	23
%20 - 29	4	1	4	6	3		9	33
%10 - 19	1	2			2	1	3	2
%0 - 9	2	2	1	1		4	5	4
Toplam	9	16	25	32	13	5	50	100
Ortalama Kadın Yönetici Oranı (%)	25	32	41	36	35	8	32	100

6.2. Finansal Hizmetlere Erişim: Otomatik Vezne Makineleri (ATM)

Türk bankacılık sektöründe finansal erişimin en önemli kanallarından birisi yaygınlığı, giderek artan işlem çeşitliliği ve nakit bulundurma zorunluluğunu azaltıcı etkisiyle otomatik vezne makineleridir (ATM). Bu bakımdan, ATM'lerin etkin şekilde kullanılması dezavantajlı kesimlerin finansal sisteme erişimi açısından özel bir önem taşımaktadır.

Coğrafi dağılıma bakıldığında; nüfusu 10 binin altındaki yerleşim yerlerinde bulunan ATM'lerin sektördeki tüm ATM'ler içindeki oranının %1 ile oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

²⁹ 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3 üncü maddesinde yer alan "yöneticiler" tanımı kapsamında.

³⁰ Türkiye İstatistik Kurumu: Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri 2017

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

Beklenebileceği üzere, kamu bankaları %2’lik bir oran ile sektör ortalamasının üzerinde bir orana sahiptir. Kalkınmada öncelikli yörelerde yer alan ATM’lerin oranı ise sektör geneli için %18 ve kamu bankaları için %26’dır. Sektördeki ATM’ler arasında engelli kişilerin kullanımına uygun olanların oranı sektör genelinde %31 iken, bu konuda %42 ile özel sermayeli bankalar başı çekmekte, kamu bankaları ise %15’lik bir oranla nispeten düşük bir performans göstermektedir.

Tablo 28: Türk Bankacılık Sektöründe ATM’ler

	Kuruluş Türü İtibarıyla		Sahiplik İtibarıyla			Toplam
	Mevduat	Katılım	Kamu	Özel	Yabancı	
Toplam ATM Sayısı (*)	45.591	1.661	15.156	19.200	12.896	47.252
Dağılım (%)	97	4	32	41	27	100
Nüfusu 10 Binin Altında Olan İlçelerdeki ATM’ler (Adet)	455	0	324	97	34	455
İlgili Banka Grubu ATM’leri İçindeki Pay (%)	1	0	2	1	0	1
Kalkınmada Öncelikli Bölgelerdeki ATM’ler (Adet)	8.336	282	3.904	2.904	1.810	8.618
İlgili Banka Grubu ATM’leri İçindeki Pay (%)	18	17	26	15	14	18
Engellilerin Kullanımına Uygun Olan ATM’ler (Adet)	14.421	175	2.220	8.032	4.344	14.596
İlgili Banka Grubu ATM’leri İçindeki Pay (%)	32	11	15	42	34	31
(*) Toplam ATM sayıları, bankalarca araştırma kapsamında raporlanmış verileri yansıtmakta olup BDDK veri tabanındaki resmi verilerden ihmal edilebilir ölçüde farklılık göstermektedir.						

6.3. İnsan Hakları İhlallerine Dair Şikâyetler

Araştırma kapsamında bankalara, insan hakları ihlallerine (mobbing dâhil) ilişkin olarak kendilerine ulaşan şikâyetlerin sayısı da sorulmuştur. Sektördeki toplam aktif payı %28 olan 9 adet banka tarafından 2016 yılında 64 adet ve 2017 yılında 61 adet insan hakları şikâyeti bildirilmiştir. Şikâyetlerin ağırlıklı olarak yabancı bankalara yönelik olduğu görülmekle beraber, bildirimde bulunan banka sayısının sınırlı olması bankalar tarafından bildirimde bulunma konusunda çekingen davranıldığını düşündürmekte ve toplulaştırılmış verilerin güvenilirliğini azaltmaktadır.

Tablo 29: İnsan Hakları İhlallerine İlişkin Şikâyetler

	Raporlama Yapan Banka Adedi	Sektör Payı (%)	Bildirilen Şikâyet Sayısı	
			2016	2017
Kamu Sermayeli Bankalar	2	18	10	9
Özel Sermayeli Bankalar	1	1	2	3
Yabancı Sermayeli Bankalar	6	9	52	49
TOPLAM	9	28	64	61

7. SORUNLAR VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında bankalara; sürdürülebilir finansın ve ÇSRY'nin etkili şekilde hayata geçirilmesi önünde engel teşkil ettiğini düşündükleri hususlar ile bunların çözümüne yönelik önerileri ve kamudan beklentileri de sorulmuştur.

Belirtilen sorunlar arasında, sürdürülebilir finansa ve ÇSRY'ne yönelik tanımlar, standartlar ve yükümlülükler getiren bir düzenlemenin bulunmayışı ön plana çıkmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, bankalarca yapılan raporlamaların finansal sürdürülebilirlikle sınırlı kalması, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik boyutunun raporlamalarda yer almaması da bir olumsuzluk olarak ifade edilmektedir. Sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin bir düzenleme, denetim ve izleme çerçevesinin bulunmamasının bu alanda asgari bir standardizasyona imkân vermediği, rekabeti olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca, konuya ilişkin vergisel teşvik, bütüncül bir bakış açısı ve kamu-finance sektörü işbirliği ihtiyacı da değinilen hususlar arasındadır.

Karşılaşılan engeller ve sorunlar ışığında bankalarca ortaya konulan çözüm önerileri ve kamudan beklentiler arasında ise; yenilenebilir enerji, çevre, enerji ve kaynak verimliliği gibi konulara yönelik finansman için kredi kullanacak firmalara ve fon temin eden kurumlara teşvik ve kolaylıklar sağlanması en fazla gündeme getirilen beklenti olarak ortaya çıkmaktadır. Teşvik beklentisinin bireysel kredilere yönelik vade kısıtlamalarına, kredilendirme ve menkul kıymet ihracı süreçlerinde tahakkuk eden vergilere ve sermaye yeterliliği hesaplamasına ilişkin olduğu görülmektedir. İkinci olarak ise, sürdürülebilir finansın geliştirilmesine ve ÇSRY'ne yönelik ulusal düzenlemeler yapılması, ÇSRY'nin zorunlu hale getirilmesi, kamu tarafından denetim ve izleme çalışmaları yürütülmesi yönünde beklentiler ifade edilmiştir. Sürdürülebilirliğe yönelik tüm kamu kurum ve kuruluşlarını ve sektörleri kapsayan entegre ve bütüncül bir bakış açısının hakim kılınması ve sürdürülebilirlik konularının da raporlama yükümlülüklerine dahil edilmesi diğer dikkat çeken öneri ve beklentiler arasındadır.

Bankalarca gündeme getirilen başlıca engeller ve sorunlar ile bunlara yönelik çözüm önerileri ve beklentiler, ilgili bankaların sektör içindeki toplam ağırlıkları ve sayıları itibarıyla toplanarak aşağıda özetlenmiştir.

7.1. Engeller ve Sorunlar

- Konuya ilişkin olarak uygulamaya konulmuş düzenlemelerin ve denetim-izleme sürecinin söz konusu olmaması nedeniyle standart bir uygulamanın bulunmaması (%29; 3 adet banka);
- Düzenleyici kurumlar tarafından zorunlu tutulan raporlama ve açıklamaların finansal parametrelerle sınırlı kalması (%10; 1 adet banka);
- Bütüncül bir bakış açısının tüm kamu kurum ve kuruluşlarında hâkim kılınamaması (%10; 1 adet banka);
- Enerji verimliliği gibi sürdürülebilirlik alanlarına yönelik finansal hizmetlerde vergi teşviklerinin yeterli boyutta olmaması (%10; 1 adet banka);
- Kamu kurumları-finance sektörü işbirliğinin/diyaloğunun kısıtlı kalması (%10; 1 adet banka);
- Çevresel ve sosyal riskler konusunda gerek reel gerekse finans sektörünün bilgi ve farkındalık düzeyinin yeterli düzeyde olmaması (%3; 4 adet banka);

- Başta uzun vadeli finansman olmak üzere sürdürülebilirliğin finansmanına yönelik kaynak bulmakta karşılaşılan güçlükler (%1; 2 adet banka);
- Bankaların, çevresel ve sosyal risk yönetimi için yeterli insan kaynağı ayırma konusunda sıkıntılar yaşaması (%1; 1 adet banka);
- Sürdürülebilirlik politikalarının ve ÇSRY'nin gerektirdiği maliyetler (%0; 1 adet banka);
- Çevresel ve sosyal riskleri de dikkate alarak hizmet sunan bankaların diğerlerine göre yeterince rekabet avantajı elde edememesi (%0; 1 adet banka).

7.2. Öneriler ve Beklentiler

- Yenilenebilir enerji, çevre, enerji ve kaynak verimliliği gibi konulara yönelik finansman için kredi kullanacak firmalara ve fon temin eden kurumlara teşvik ve kolaylıklar sağlanmalıdır (*örneğin enerji verimliliğine yönelik kredilerde vadelerin ihtiyaç kredilerinden ayrıştırılarak 60 aya çıkarılabilmesi, konut kredilerinde olduğu gibi kredi maliyetinin bir bileşeni olan KKDF ve BSMV'nin alınmaması, sermaye yeterliliğinin hesabında avantaj sağlanması, yeşil tahvil/ bono ihracında alınan vergilerde indirim ve istisnalar uygulanması*) (%38; 10 adet banka);
- Uluslararası alanda kabul görmüş en iyi uygulamalar ile bankaların ve paydaşlarının mevcut ihtiyaçları ve kapasiteleri dikkate alınarak, sürdürülebilir finansın geliştirilmesine ve ÇSRY'ne yönelik ulusal düzenlemeler yapılmalı, çevresel ve sosyal risk yönetimi zorunlu hale getirilmeli, kamu tarafından denetim ve izleme çalışmaları yürütülmelidir (%34; 8 adet banka);
- Düzenleyici otoriteler ve meslek kuruluşları, sürdürülebilir finansman unsurlarını öne çıkaran uygulamalar/ürünler/hizmetler konusunda yönlendirici ve teşvik edici olmalıdır (%11; 1 adet banka);
- UN Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi gibi girişimler yaygınlaştırılmalıdır (%11; 1 adet banka);
- Sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı için bankalarla düzenleyici kurumlar arasında işbirliği artırılmalıdır (%10; 1 adet banka);
- BIST bünyesinde işlem gören finansal kuruluşların, Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) kapsamında finansal raporlarının ve kurumsal yönetim raporlarının yanı sıra sürdürülebilirlik raporlarını ve entegre raporlarını da periyodik olarak paylaşımları zorunlu hale getirilmelidir (%10; 1 adet banka);
- Bireysel Emeklilik Sistemine (BES) yeni katılanlar için, BIST nezdindeki Sürdürülebilirlik Endeksine dayalı fonlar seçildiğinde devlet katkısının yükselmesi sağlanmalıdır (%10; 1 adet banka);
- BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ile Kurumsal Yönetim Endeksi birleştirilerek endeksin etkililiği artırılmalıdır (%10; 1 adet banka);
- Finansal raporlamalar kapsamında, Finansal İstikrar Kurulu (FSB) İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücünün (TCFD) önerileri zorunlu hale getirilmelidir (%10; 1 adet banka);
- Karbon kredileri emtia olarak tanımlanmalıdır (%10; 1 adet banka);

- Yeşil bina finansmanı gibi konularda bankaların operasyonel yükünün azaltılması amacıyla kamu kurumları veya benzeri idari organların (*örneğin belediyeler, organize sanayi yönetimleri vb.*) finans sektörüyle işbirliği sağlanmalıdır (%10; 1 adet banka);
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ortaya konulan çözümler kapsayıcı bir bakış açısıyla tüm kamu kurum ve kuruluşlarının strateji ve yol haritalarına entegre edilmeli, tüm kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlanmalıdır (%10; 1 adet banka);
- Bankacılık sisteminde, enerji verimliliği, sürdürülebilir tarım, kadın girişimciler gibi alanlara yönelik finansman için veri üretilmesi ve raporlanması sağlanmalıdır (*örneğin enerji verimliliğine yönelik olarak kullanılan kredilerin diğer tüketici kredilerinden ayrıştırılarak raporlanması gibi*) (%1; 1 adet banka);
- Enerji verimliliğine ve tasarrufuna yönelik kullanılan kredilerde devlet tarafından faiz desteği verilmelidir (*6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında sağlanan faiz desteğine benzer şekilde*) (%1; 1 adet banka);
- Uzun vadeli kaynak temini sorununu çözmeye yönelik olarak; sermaye piyasalarının vade ve hacim olarak derinleşmesi için gerekli adımlar atılmalı, uluslararası sermaye ve para piyasalarına erişim kolaylaştırılmalıdır (%1; 1 adet banka);
- Dış finansman imkânlarının artırılması amacıyla IFC ve EBRD gibi kuruluşlarla işbirliği geliştirilmelidir (%1; 1 adet banka);
- ÇSRY ile sürdürülebilirlik politikası konularında finansal kurumlara verilen eğitimler artırılmalı ve süreklilik kazanmalıdır (%0; 2 adet banka);
- Kamu tarafından sürdürülebilirlik alanında kapsamlı çalışmalar yapılmalı, raporlar ve sektör araştırmaları yayınlanmalıdır (%0; 1 adet banka).

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ulusal ve küresel düzeyde giderek daha da hissedilir hale gelen çevresel ve sosyal sorunlar, firmalar tarafından ekonomik ve finansal sürdürülebilirliğin yanı sıra çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin de dikkate alındığı daha kapsayıcı bir işletme anlayışının yaygınlık kazanmasına yol açmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere çok sayıda uluslararası platform ve inisiyatifin desteklediği bu anlayış ekonomik kaynakların tahsisi sürecinde oynadığı kritik rol dolayısıyla finans sektörünü de yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir.

Bu süreçte, Türk bankacılık sektörünün de karşı karşıya olduğu risk ve fırsatları etkili şekilde değerlendirebilmek amacıyla ve sahip olduğu toplumsal sorumluluk bilincinin ve uluslararası entegrasyonun bir gereği olarak çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında kurumsal kapasite oluşturduğu, strateji ve politikalar geliştirdiği, iyi uygulama örnekleri sergilediği gözlenmektedir. Bununla birlikte, sektörün bu alanda farkındalık, kapasite ve uygulamalar açısından homojen bir görünüme sahip olduğunu söylemek güçtür.

Çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanındaki etkinlikleri açısından, Türkiye’de faaliyet göstermekte olan bankaların üç grupta değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Birinci grupta yer alan, çoğunlukla büyük ölçekli ve uluslararası piyasalar ile yakın ilişki içerisinde olan 8 adet banka çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında kurumsal kapasite geliştirmiş olup aktif faaliyet göstermektedir. Toplam sektör payı %60 civarında olan bu bankalar bir yandan ölçekleri sayesinde bu alanda kapasite geliştirme imkânına erişirken diğer yandan da sürdürülebilirliği bir itibar, uluslararası fonlara erişim ve yeni yatırım fırsatları alanı olarak değerlendirmektedir.

Toplam sektör payı %14 civarında bulunan ikinci gruptaki bankalar ise, çoğunlukla orta ve küçük ölçekli bankalardan oluşmaktadır. Bu bankalar çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında belli ölçüde bilgi ve farkındalığa sahip olmakla birlikte, kısmi bir varlık göstermekte, uygulamalarını genel olarak uluslararası kuruluşlardan fon temini süreci ile sınırlı tutmaktadır.

Toplam sektör payı %26 civarında olan üçüncü grup bankaların ise bu alanda henüz kapasite geliştirmede ve dikkate değer bir etkinlik göstermediği gözlenmektedir. Bununla birlikte, bizzat bu çalışma kapsamında bankalarca yanıtlanan soru setinin; veri üretimi, raporlama, ÇSRY ve yeşil finansman konularında özellikle üçüncü grupta yer alan bankaların bilgi ve farkındalık düzeyinde artış sağladığı ve bu durumun bazı bankalarca açıkça ifade edildiği görülmüştür.

Genel olarak bakıldığında; sektördeki toplam payı %86 olan 21 adet bankanın, farklı kapsam ve derinliklerde olsa da, kamuoyuyla paylaşılmış bir sürdürülebilirlik politikasına sahip bulunması sürdürülebilirliğe ilişkin belli bir ilgi ve farkındalığın mevcudiyetine işaret etmektedir. Benzer şekilde toplam sektör payı %81 olan 16 adet bankanın konuya ilişkin ulusal ve uluslararası düzeyde en az bir organizasyon, platform veya inisiyatife üye olması veya kabul görmüş ilke ve kurallara uyum taahhüdünde bulunması da bu ilginin bir yansıması niteliğindedir. Ayrıca, farklı kapsamlarda ve veri kalitesinde olsa da, sektördeki toplam payı %80 civarında bulunan 14 adet bankanın çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında raporlama yapıyor olması sürdürülebilirliğin önemli boyutlarından birisini teşkil eden şeffaflık açısından olumlu, ancak geliştirilmesi gereken bir aşamayı temsil etmektedir.

Diğer yandan, çevresel ve sosyal risk ve fırsatların bankaların risk yönetimi sistemleri kapsamında etkin şekilde analiz edilerek yönetilmesi belli bir kurumsal kültür ve kapasite, uzmanlaşma ve tecrübe gerektirmekte olup zamanla gelişecek bir alan olarak görünmektedir.

Bu çerçevede hâlihazırda değişik kapsam ve gelişmişlik düzeylerinde olmak üzere, sektör payı %62 olan 15 adet bankada ÇSRY ya da benzeri sistemlerin kurulmuş olması dikkate değer bir gelişmedir.

2017 yılsonu itibarıyla, sürdürülebilirlik alanlarına sağlanan toplam nakdi finansman bakiyesi 29 adet banka tarafından 143,4 milyar TL olarak beyan edilmiştir ve bu tutar toplam nakdi kredilerin %7'sine tekabül etmektedir. Bununla birlikte, veri ve raporlama konusunun sürdürülebilirlik alanındaki temel sorunlardan birisi olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilebilecek finansman kalemleri konusunda genel kabul görmüş ya da net biçimde belirlenmiş tanımların olmaması, raporlamaların sürdürülebilirliğe ilişkin alt kırılımlar içermemesi, özellikle bankalarca şube ve bölge müdürlüğü düzeyinde kullandırılan kredilerin tasnifindeki yetersizlikler sürdürülebilirliğe ilişkin kapsamlı, doğru ve tutarlı bir veri üretilmesini engellemektedir. Örneğin bireysel krediler alanında; öz tüketim amaçlı yenilenebilir enerji sistemleri (güneş enerjisi vb.) kurulmasına ya da konutlarda enerji verimliliğinin (yalıtım vb. yollarla) artırılmasına yönelik kredilerin sağlıklı şekilde tasnif edilemiyor olması sürdürülebilirliğin önemli bir boyutuna yönelik verilerin eksik kalmasına yol açmaktadır. Kapsamlı, doğru ve tutarlı veri üretilmemesi de sürdürülebilirlik alanına yönelik sağlıklı bir analiz ve değerlendirme yapılabilmesini, alternatifler ve politikalar geliştirilebilmesini güçleştirmektedir.

Reel kesimde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin henüz çok yaygın şekilde anlaşılıp içselleştirilememiş olması da finans sektörünün bir bütün olarak bu alanda kapasite geliştirilmesini güçleştiren nedenler arasında yer almaktadır. Birçok şirketin sürdürülebilirliğe yönelik politika ve tedbirleri gereksiz bir müdahale ve finansal yük olarak görmesi bu konuda finans sektörüne yönelik belirgin bir talebin oluşmasını önlemektedir.

Sürdürülebilirlik konusunda gelişim potansiyeli bulunan alanlardan birisinin de Türk bankacılık sektörünün kendi kaynak tüketimine bağlı çevresel ayakızının yönetimi olduğu görülmektedir. Bazı bankaların temel kaynak tüketimlerine dair veri temininde yaşadığı güçlükler, çevre, sera gazı ve enerji yönetim sistemlerine ilişkin ISO belgesine sahip banka sayısının 7 (sektör payı %41) ve genel müdürlük binası LEED sertifikasına sahip banka sayısının ise 8 (sektör payı %12) ile sınırlı olması bu ihtiyacı gözler önüne sermektedir.

Diğer taraftan, beklendiği üzere, Türk bankacılık sektörü reel kesime sağladığı finansman ile, kendi kaynak tüketiminin neden olduğu çevresel ayakızının (negatif dışsallığın) çok daha ötesinde bir pozitif dışsallığın yaratılmasına imkan sağlamaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen kısıtlı veriler ışığında ve belli varsayımlar altında, Türk bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik alanlarına sağladığı finansman ile 2017 yılı itibarıyla yıllık yaklaşık 68,3 milyon ton civarında bir CO₂ emisyonunun önlenmesine katkı sağladığı tahmin edilmekte olup bu miktar Türkiye'nin yıllık emisyon miktarının yaklaşık %13'üne tekabül etmektedir. Buna mukabil, yine kısıtlı veriler ve belli varsayımlar altında, 2017 yılında sektörün kendi kaynak tüketimine bağlı olarak neden olduğu emisyon toplamının kabaca yaklaşık 671 bin ton CO₂ civarında olduğu tahmin edilmekte olup bu miktar Türkiye'deki toplam sera gazı emisyonunun yaklaşık %0,13'üne tekabül etmektedir. Öte yandan, karbon-yoğun sektör ve faaliyetlere dair net tanım ve sınıflandırmaların bulunmaması da bankacılık sektörünce bu alanlara sağlanan finansmana ilişkin tutarlı ve sağlıklı veri üretimini önlemekte ve değerlendirme yapılmasını güçleştirmektedir.

Sosyal performans açısından bakıldığında; Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların yaklaşık yarısının sosyal sorumluluk alanlarına kaynak ayırdığı ve ayrılan kaynağın

sektörün toplam gelirlerine oranının onbinde 6-8 civarında seyrettiği görülmektedir. Cinsiyet eşitliği anlamında ise, bankacılık sektörü, nitelikli insan kaynağı ihtiyacının, yürüttüğü hizmetlerin niteliğinin ve dışa açıklığının bir gereği olarak kadınların genel nüfus içindeki oranıyla tutarlı ve işgücüne katılım oranının hayli üzerinde bir oranda kadın çalışan istihdam etmektedir. Diğer taraftan, kadınların yöneticiler içerisindeki oranı daha düşük olmakla beraber ülkedeki genel oranın oldukça üzerinde bulunmaktadır. Sosyal performansın bir diğer göstergesi olan, toplumdaki dezavantajlı kesimlerin finansal hizmetlere erişim imkânları değerlendirildiğinde ise, ATM'lerin önemli bir erişim kanalı olduğu ancak gerek küçük yerleşim yerlerindeki nüfus gerekse engelliler açısından bu kanalın etkinliğinin artırılma potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

Başta 2015 tarihli Paris İklim Değişikliği Anlaşması ve ülkemizin küresel emisyon azaltımına yönelik yaptığı niyet beyanı olmak üzere uluslararası ve ulusal düzeyde yürütülen strateji ve politikalar çerçevesinde önümüzdeki yıllarda teknolojik değişimlerin hızlanması, yönlendirici ve teşvik edici kamu politikalarının belirginlik kazanması beklenmektedir. Özellikle eski ve karbon-yoğun teknolojilerden yenilenebilir/temiz enerjiye dayalı yeni teknolojilere geçiş bu değişimin merkezinde yer almaktadır. Orta ve uzun vadede varlık fiyatlarında ve finansal kuruluşların risk-getiri profillerinde değişimlere yol açacak bu gelişmelere karşı bankaların strateji geliştirmeleri ve kapasite oluşturmaları yönünde belirgin bir ihtiyaç bulunduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle veri üretimi ve raporlama kapasitesinin geliştirilmesi ile ÇSRY sistemlerinin oluşturulması kritik ilk adımlar olarak görülmektedir.

Veri üretimi, raporlama ve senaryo analizi konularında TCFD tarafından 2017 yılı Haziran ayında yayımlanan üç adet dokümanın (1- *Nihai Rapor: İklimle Bağlantılı Finansal Raporlama Görev Gücü Tavsiyeleri*, 2- *Ek: Görev Gücü Tavsiyelerinin Uygulanması*, 3-*Teknik Ek: İklimle Bağlantılı Risklerin ve Fırsatların Raporlanmasında Senaryo Analizinin Kullanımı*), ÇSRY konusunda Ekvator Prensiplerinin ve giderek gelişmesi beklenen yeşil / sosyal / sürdürülebilir menkul kıymetler konusunda ise ICMA tarafından yayınlanan prensip ve kılavuzların önemli yol göstericiler olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik alanında son dönemde gözlenen bilgi ve farkındalık artışının ve özellikle bir grup banka tarafından hayata geçirilen kaydadeğer uygulamaların Türk bankacılık sektörü açısından ileriye yönelik çok elverişli bir gelişme zemini oluşturduğu değerlendirilmektedir. Gerek kamu sektöründe gerekse özel sektörde konunun tüm tarafları arasında yakın bir anlayış ve işbirliğinin sağlanması, başta tanım ve sınıflandırmalar, veri üretimi ve raporlama konuları olmak üzere sürdürülebilirlik uygulamalarının önünü açabilecek kritik hususların açıklıkla ele alınması bu süreçte büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Climate Bonds Initiative: "Green Bond Highlights 2017"

<https://www.climatebonds.net/resources/reports/green-bond-highlights-2017>

Climate Bond Initiative: "Tax incentives for issuers and investors" <https://www.climatebonds.net/policy/policy-areas/tax-incentives>

European Commission: "Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Establishment of a Framework to Facilitate Sustainable Investment", Mayıs 2018

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-5524115_en#pe-2018-3333

Financial Stability Board Task Force on Climate Related Financial Disclosure: Final Report, Haziran 2017, 66 sayfa <https://www.fsb-tcfd.org/publications/>

International Finance Corporation: "Green Bonds"

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/perspectives/perspectives-i1c2

Jadeja, Giri: "Green Lending -- A New Growth Model for Asia and Beyond" Nikkei Asian Review, January 26, 2015 (<http://asia.nikkei.com/Viewpoints/Economeister/Green-lending-a-new-growth-model-for-Asia-and-beyond?page=1>)

OECD: Green Investment Banks, Policy Perspectives, Aralık 2015 <http://www.oecd.org/environment/cc/Green-Investment-Banks-POLICY-PERSPECTIVES-web.pdf>

PricewaterhouseCoopers: Exploring Green Finance Incentives in China, Final Report,

<https://www.pwchk.com/en/migration/pdf/green-finance-incentives-oct2013-eng.pdf>

Stern, Nicholas: "The Economics of Climate Change", American Economic Review, cilt 98, sayı 2, 2008

<https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.98.2.1>

Sustainable Banking Network: Global Progress Report, Şubat 2018

<https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/71e6f2f5-8fb5-40a1-bc17-e04a85037980/SBN-GlobalProgressReport.pdf?MOD=AJPERES>

Sustainable Banking Network: Country Progress Report – Bangladesh

<https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/5c22b294-0f8e-4164-a066-79de660bac46/SBN+Country+Progress+Report+-+Bangladesh.pdf?MOD=AJPERES>

The Economist Intelligence Unit: "The Cost of Inaction: Recognising the value at risk from climate change",

2015, 63 sayfa https://eiuperspectives.economist.com/sites/default/files/The%20cost%20of%20inaction_0.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu: Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri 2017

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

United Nations- Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP): Innovative Instruments for Green Finance

https://www.unescap.org/sites/default/files/Green%20Finance%20Innovative%20Tools_final.pdf

United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI): Guide to Banking & Sustainability, Ekim

2011 <https://europa.eu/capacity4dev/file/11476/download?token=A56RsIOv>

University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership: "Stability and Sustainability in Banking Reform: Are Environmental Risks Missing in Basel III?", Ağustos 2014

<http://www.unepfi.org/fileadmin/documents/StabilitySustainability.pdf>

